

ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΑΚΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ
ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Κωνσταντίνος ΑΔΑΜΙΔΗΣ
Sertaç SONAN

Νίκος ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗΣ
Yücel VURAL

**Έκθεση
για την Χρησιμότητα του Σταδιακού Μοντέλου
στην Περίπτωση της Κύπρου**

Κωνσταντίνος ΑΔΑΜΙΔΗΣ

Νίκος ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗΣ

Sertaç SONAN

Yücel VURAL

Αυτή η έκθεση παράγεται ως μέρος μιας κοινής έρευνας με τίτλο «Linking Intracommunal and Intercommunal Efforts towards Promoting Elites' and Civil Society's Awareness of Contested Issues». Η έρευνα διεξήχθη από ερευνητές δύο ομάδων πολιτών στην Κύπρο, την *Πολιτεία* και την *Choice*. Η έρευνα έχει χρηματοδοτηθεί από το Ίδρυμα Friedrich Ebert. Οι απόψεις και οι εισηγήσεις των συγγραφέων που περιλαμβάνονται στην έκθεση αυτή και τα παραρτήματά του, δεν αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις των Ιδρυμάτων Friedrich Ebert, Choice και Πολιτείας.

Εκδόθηκε στην Κύπρο 2014
από τις Εκδόσεις Πολιτεία / Choice
Λεωφόρος Μακεδονίτισης 46
TK 24005
1700 Λευκωσία, Κύπρος

© Τα πνευματικά δικαιώματα αυτής της έκδοσης ως σύνολο ανήκουν στο Ίδρυμα Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) και στους συγγραφείς.

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή ολόκληρου ή μέρους του παρόντος βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο χωρίς την γραπτή άδεια του εκδότη.

Απαγορεύεται η εμπορική χρήση όλων των εκδόσεων του Ιδρύματος Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) χωρίς της γραπτή άδεια του Ιδρύματος.

Σχεδιασμός εξωφύλλου και γραφιστική επιμέλεια: Μάριος Τζιακούρης,
Mediazone
Πίνακας: Στέλλα Αγγελίδου

Εκτύπωση και δέσιμο στην Κύπρο από την R.P.M. Lithographica, Στρόβολος

ISBN: 978-9963-2064-2-1

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Εισαγωγή 5
- I. Τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε σε μια «συνολική λύση στο κυπριακό πρόβλημα»; Και σε ποιο βαθμό ασπάζονται το μοντέλο αυτό οι δύο αντικρουόμενες πλευρές στην Κύπρο; 7
Των Κωνσταντίνου Αδαμίδη και Sertaç Sonan
- II. Μπορεί το μοντέλο βήμα προς βήμα να εφαρμοστεί επιτυχώς στην Κύπρο; 17
Των Νίκου Περιστιάνη και Yücel Vural
- III. Αντιλήψεις των κυπριακών πολιτικών ελίτ για την αποσπασματική προσέγγιση ως ένα συμπληρωματικό εργαλείο προς μια συνολική λύση 24
Των Yücel Vural και Νίκου Περιστιάνη
- IV. Ένα παράδειγμα του πως θα μπορούσε να εφαρμοσθεί μια χειρονομία καλής θέλησης: Αποκαθιστώντας τις θεσμικές θρησκευτικές ελευθερίες 28
Των Νίκου Περιστιάνη και Yücel Vural
- V. Μπορούν να ομαλοποιηθούν οι αεροπορικές μεταφορές από και προς το Αεροδρόμιο της Τύμπου (Ercan) πριν από μια συνολική διευθέτηση; 32
Των Νίκου Περιστιάνη και Yücel Vural
- VI. Άμεσες χειρονομίες καλής θέλησης 38
Των Νίκου Περιστιάνη και Yücel Vural
- Παραρτήματα
- I. Τύποι μέτρων καλής θέλησης που θα εφαρμοσθούν στην Κύπρο 42
- II. Ερωτηματολόγια 43
- Σημειώσεις 47

Εισαγωγή

«Οι δύο πλευρές θα επιδιώξουν να δημιουργήσουν ένα θετικό κλίμα που να διασφαλίζει την επιτυχία των συνομιλιών [...]. Δεσμεύονται επίσης με προσπάθειες εφαρμογής μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης που θα δώσουν μια δυναμική ώθηση στην προοπτική μιας ενωμένης Κύπρου».

Το πιο πάνω αποτελεί απόσπασμα του κοινού ανακοινωθέντος των ηγετών των δύο κοινοτήτων (εκδόθηκε στις 11 Φεβρουαρίου 2014) που τέθηκε ως βάση του πρόσφατου γύρου των διαπραγματεύσεων με σκοπό την επίτευξη συνολικής λύσης στο κυπριακό πρόβλημα. Παρ' όλο που οι δύο ηγέτες επανέλαβαν τη δέσμευσή τους για μια «συνολική λύση», καμία δυναμική ώθηση δεν έχει δοθεί, εν μέρει λόγω της επιμονής να «μπει η άμαξα πριν από το άλογο». Αυτή η έκθεση αποτελεί μια προσπάθεια κατανόησης των μεθοδολογικών προβλημάτων της διαδικασίας ειρήνευσης. Βασίζεται σε έξι παραδοχές:

1) Δεν είμαστε κοντά στην επίτευξη λύσης: Παρ' όλο που οι δύο πλευρές διαρκώς τονίζουν τη δέσμευσή τους για την εξεύρεση μιας συνολικής λύσης, υπάρχουν σημαντικές δυσκολίες στην επίτευξη μιας τέτοιας λύσης στην Κύπρο στο εγγύς μέλλον.

2) Η γνωστή επωδός της «συνολικής λύσης» ενισχύει μια πολιτική αδράνειας: Το σκεπτικό της «συνολικής λύσης» έχει καταλήξει σε μια ιδεολογία του «όλα ή τίποτα», που δικαιολογεί την πολιτική αδράνεια, εμποδίζοντας έτσι θετικά βήματα προς τη λύση.

3) Η αμοιβαία δυσπιστία εξακολουθεί να είναι κυρίαρχη: Από την πλευρά της ελληνοκυπριακής πολιτικής ελίτ υπάρχουν έντονες ανησυχίες ότι η τουρκοκυπριακή πλευρά χαρακτηρίζεται από μια αποσχιστική τάση με στόχο τη διχοτόμηση της κοινής πατρίδας. Από την πλευρά της τουρκοκυπριακής πολιτικής ελίτ οι ανησυχίες εστιάζουν στο ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά έχει μια ηγεμονική τάση με στόχο τον έλεγχο του κοινού κράτους μέσα από την περιθωριοποίηση των Τουρκοκυπρίων.

4) Χρειαζόμαστε κοινωνικό κεφάλαιο: Χρειάζεται να καλλιεργήσουμε μια παράδοση συνεργασίας ανάμεσα στις δύο κοινότητες, προκειμένου να σημειωθεί ουσιαστική πρόοδος προς επίλυση των κοινών προβλημάτων, και στη συνέχεια να διατηρηθεί μια συμφωνηθείσα λύση.

5) Και στις δύο πλευρές έχει καθιερωθεί το στάτους κβο: Οι δύο κοινότητες έχουν ουσιαστικά παραιτηθεί αποδεχόμενες το στάτους κβο, στην απουσία κινήτρων που να αίρουν το αδιέξοδο.

6) Δεν υπάρχει ανέξοδη μονομερής έξοδος από την ειρηνευτική διαδικασία: Σε περίπτωση που η τουρκοκυπριακή πλευρά επιχειρήσει τη μονομερή έξοδο από τη διαδικασία, θα υποστεί περαιτέρω αρνητικές επιπτώσεις σε σχέση με το

υφιστάμενο στάτους κβο. Σε περίπτωση που η ελληνοκυπριακή πλευρά πράξει το ίδιο, αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει στην οριστική διχοτόμηση του νησιού.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραδοχές που παρατέθηκαν περιληπτικά πιο πάνω, αυτή η έκθεση εισηγείται τα εξής:

- Μικρά βήματα με τη μορφή χειρονομιών καλής θέλησης θα υποβοηθούσαν την προετοιμασία του εδάφους για τη λύση.
- Οι χειρονομίες αυτές πρέπει να βρίσκονται σε αρμονία με τις συμφωνημένες παραμέτρους μιας συνολικής λύσης.
- Όταν μια πρόταση για τη συνολική λύση είναι έτοιμη, το αποσπασματικό μοντέλο θα διευκολύνει την αποδοχή και την ακόλουθη εφαρμογή της – αφού θα έχει εν τω μεταξύ συμβάλει στη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων.
- Παρ' όλο που υπάρχουν ενδεχόμενοι κίνδυνοι, αυτοί είναι μικρής κλίμακας και ως εκ τούτου ελέγξιμοι.

I. Τι εννοούμε όταν αναφερόμαστε σε μια «συνολική λύση στο κυπριακό πρόβλημα»; Και σε ποιο βαθμό ασπάζονται το μοντέλο αυτό οι δύο αντικρουόμενες πλευρές στην Κύπρο;
των Κωνσταντίνου Αδαμίδη και Sertaç Sonan

Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων στην Κύπρο, ο όρος «συνολική λύση» έχει διαχρονικά ευρεία απήχηση και έχει γίνει «σύνθημα συναίνεσης» για τους πολιτικούς και των δύο κοινοτήτων. Πρόσφατα όμως έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται με ένα πολύ ασαφή τρόπο αφού φαινομενικά, όλοι, συμπεριλαμβανομένων των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων εθνικιστών, ισχυρίζονται πως συμφωνούν με την ιδέα της «συνολικής λύσης» – νοουμένου ότι επιτυγχάνεται με τους όρους που αυτοί θέτουν. Στο ένα άκρο θεωρείται ότι η συνολική λύση παραπέμπει σε μια συνομοσπονδιακή δομή, ενώ στο άλλο σε μια δομή ενιαίου κράτους. Συνεπώς, κρίνεται απαραίτητο να υπογραμμιστεί από την αρχή η διάκριση ανάμεσα στη δέσμευση για λύση του κυπριακού προβλήματος και στη δέσμευση σε μια συγκεκριμένη μορφή λύσης. Με ανάλογο τρόπο πρέπει να τονίσουμε ότι η «βήμα προς βήμα διαδικασία» που παρουσιάζουμε σε αυτή την έκθεση, δεν αποτελεί εναλλακτική στη «συνολική» λύση, αλλά μια εναλλακτική προσέγγιση για να φτάσουμε στη λύση. Με άλλα λόγια, στην πράξη, υπάρχουν δύο εναλλακτικές προσεγγίσεις ή μοντέλα για την επίτευξη συνολικής λύσης: (1) η προσέγγιση του «όλα ή τίποτα»/«δεν συμφωνούμε τίποτα αν δεν είναι όλα συμφωνημένα» και (2) η «βήμα προς βήμα» / σταδιακή διαδικασία. Τούτων λεχθέντων και δεδομένου ότι στον δημόσιο διάλογο η πρώτη προσέγγιση ταυτίζεται με την «συνολική λύση», σε αυτό το κείμενο θα χρησιμοποιούμε εναλλάξ τους όρους «συνολική λύση» και «όλα ή τίποτα».

Όπως δηλώνεται στο Κοινό Ανακοινωθέν των δύο ηγετών, που εκδόθηκε στις 11 Φεβρουαρίου του 2014, «οι τρέχουσες διαπραγματεύσεις βασίζονται στην αρχή του ότι τίποτε δεν έχει συμφωνηθεί μέχρις ότου όλα να έχουν συμφωνηθεί». Το «όλα» αναφέρεται στις επτά ενότητες για τη διακυβέρνηση και το διαμοιρασμό της εξουσίας, τα θέματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της ασφάλειας και των εγγυήσεων, το εδαφικό, το περιουσιακό, την ιθαγένεια, και τα οικονομικά θέματα – που όλα μαζί συναποτελούν τον πυρήνα του κυπριακού προβλήματος. Ως εκ τούτου σε μια «συνολική λύση» εξυπακούεται τη συμφωνία σε όλα αυτά τα θέματα και οι υφιστάμενες διαπραγματεύσεις βασίζονται ουσιαστικά στην αρχή του όλα ή τίποτα. Μια συνολική λύση γίνεται επίσης αντιληπτή σαν μια συμφωνία που δεν είναι ενδιάμεση, αλλά ως μια τελική λύση, που δεν έχει περιθώρια για αλλαγές.

Φαίνεται να υπάρχει συναίνεση για την υιοθέτηση αυτής της προσέγγισης, ενώ αμφότερες οι πλευρές έχουν προσκολληθεί στην ιδέα της συνολικής λύσης. Όμως, το γεγονός ότι μια «συνολική λύση» διέπεται από τους πιο πάνω συσχετισμούς, συνεπάγεται ότι το κόστος της αποτυχίας είναι ιδιαίτερα υψηλό, γι αυτό και η προτιμητέα, εναλλακτική επιλογή τείνει να είναι η στήριξη του στάτους κβο. Αυτό δεν πρέπει να εκπλήττει αφού αυτοί που αντιμετωπίζουν

διλήμματα στη λήψη αποφάσεων τείνουν να δίνουν μεγάλη βαρύτητα στις πιθανές απώλειες σε σχέση με τα συγκριτικά οφέλη κι έτσι διαλέγουν τον δρόμο του μικρότερου ρίσκου.¹

Λαμβάνοντας υπόψη τα πιο πάνω υποστηρίζουμε ότι η «βήμα προς βήμα» προσέγγιση μπορεί να συνεισφέρει στην επίλυση τέτοιων διλημμάτων, μειώνοντας δραστικά το κόστος της αποτυχίας.

Διαχρονικά η προσπάθεια εξεύρεσης συνολικής λύσης έχει εξιδανικευτεί και έχει ίσως μετατραπεί σε παγίδα. Από το 1974, οι γύροι συνομιλιών ανάμεσα στους ηγέτες οδήγησαν μόνο σε συμφωνίες χαμηλού κοινού παρονομαστή – όπως οι Συμφωνίες Υψηλού Επιπέδου 1977-1979 και πιο πρόσφατα (μετά από πολύμηνη συζήτηση και καθυστέρηση) το Κοινό Ανακοινωθέν – ή σε μια βίαιη απομάκρυνση από μια τελική λύση. Η προσπάθεια για μία όσον το δυνατό πιο συγκεκριμένη συμφωνία βρίσκει προφανώς αντίσταση και από τις δύο πλευρές. Η πρόταση πολιτικής στόχο έχει να συμβάλει στις προσπάθειες επίλυσης προτείνοντας μια υγιή δόση ρεαλισμού με τη μορφή εφικτών, συγκεκριμένων μέτρων καλής θέλησης.

1. Πόσο δεσμευμένοι είναι οι Ελληνοκύπριοι στην «συνολική» προσέγγιση;

Ως θέμα αρχής, η σημερινή, όπως και όλες οι προηγούμενες, ελληνοκυπριακές ηγεσίες δεσμεύονται και είναι υπέρ της συνολικής λύσης του κυπριακού προβλήματος. Η ελληνοκυπριακή πολιτική ελίτ φαίνεται να συμφωνεί με τα υπό διαπραγμάτευση θέματα, αλλά να διαφωνεί με το περιεχόμενο της συμφωνίας. Υπάρχουν δηλαδή διαφωνίες σε βασικές θέσεις και αυτό καθιστά τη διένεξη δυσεπίλυτη για τους διαμεσολαβητές και τους εξωτερικούς παράγοντες οι οποίοι καλούνται να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ διαφόρων θέσεων.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν είναι όλοι οι εκπρόσωποι της ελληνοκυπριακής πολιτικής ελίτ το ίδιο δεσμευμένοι στην επίτευξη υποχωρήσεων που να επιτρέπουν την κατάληξη σε μία συμφωνία. Εκείνοι που είναι λιγότερο έτοιμοι τονίζουν την ανάγκη να επιβιώσει η Κυπριακή Δημοκρατία και η ελληνική ταυτότητα και κατ'επέκταση θεωρούν ότι το στάτους κβο είναι το μικρότερο μεταξύ δύο κακών. Θεωρούν ότι η ιδέα της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας είναι αποδεκτή μόνον εφ' όσον περιλαμβάνει το «ορθό περιεχόμενο» ή το «ορθό πλαίσιο», χωρίς ωστόσο να δίνουν μια σαφή εικόνα του τι είναι και πόσο εφικτό είναι το «ορθό περιεχόμενο» που προτείνουν. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης προέρχονται ως επί το πλείστον από τα τέσσερα πιο μικρά κόμματα, δηλαδή: το ΔΗΚΟ, την ΕΔΕΚ, τους Οικολόγους και το Ευρωπαϊκό Κόμμα (ΕΥΡΩΚΟ).

Τα δύο μεγαλύτερα κόμματα, το αριστερό Ανορθωτικό Κόμμα του Εργαζόμενου Λαού (ΑΚΕΛ) και ο δεξιός Δημοκρατικός Συναγερμός (ΔΗΣΥ), στηρίζουν την άποψη ότι το στάτους κβο είναι πιο επικίνδυνο από μια συμφωνημένη λύση και φαίνεται να τους απασχολεί περισσότερο η ανάγκη να βρουν μια συμφωνία που θα τερμάτιζε το αδιέξοδο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ΔΗΣΥ είναι το μόνο μεγάλο κόμμα που υποστήριξε το Σχέδιο Ανάν, ενώ το ΑΚΕΛ που παραδοσιακά

ήταν υπέρ της επαναπροσέγγισης, το απέρριψε με τη δικαιολογία ότι επιζητούσε αριθμό μικρών αλλά καίριων βελτιώσεων που θα καθιστούσαν το σχέδιο πιο εύκολα αποδεκτό από τους Ελληνοκυπρίους και «θα τσιμέντωναν τους ψήφους του Ναι». Τέλος τα τέσσερα μικρότερα κόμματα εκφράζουν την ανησυχία τους ότι η κυβερνώσα ελίτ μπορεί να είναι υπέρμετρα υποχωρητική στην αποδοχή των θέσεων της άλλης πλευράς.²

Το κοινό, όπως και η πολιτική ελίτ, έχει διστάμενες απόψεις σχετικά με τις λεπτομέρειες του προβλήματος και γενικά δεν έχει ιδιαίτερα μεγάλες προσδοκίες ότι θα υπάρξει λύση του προβλήματος. Είναι ενδιαφέρον να σημειώσουμε ότι πριν από την αναστολή της συμμετοχής της ελληνοκυπριακής πλευράς στις συνομιλίες λόγω της τουρκικής παραβίασης της Κυπριακής ΑΟΖ, οι τελευταίες εξελίξεις με τις επισκέψεις των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων διαπραγματευτών στην Αγκυρα και στην Αθήνα αντιστοίχως είχαν δημιουργήσει μια μικρή θετική αντίδραση του κοινού. Σε πρόσφατη έρευνα που διεξήχθη το 2013 περίπου 56% του ελληνοκυπριακού πληθυσμού έκρινε ότι αυτή ήταν μια θετική εξέλιξη σε αντίθεση με το 37% που το είδε ως αρνητική, αφού ανησυχούσε ότι η προσέγγιση αυτή θα άνοιγε την πόρτα στους Τουρκοκυπρίους για να προωθήσουν την αναγνώριση του μέχρι τώρα διεθνώς μη-αναγνωρισμένου καθεστώτος στο βόρειο μέρος του νησιού. Ίσως πιο σημαντική ήταν η απάντηση στην ερώτηση αν οι Ελληνοκύπριοι πιστεύουν ότι μια ενωμένη Κύπρος – χωρίς ξένα στρατεύματα – θα ήταν κάτι ωφέλιμο για όλους τους Κυπρίους: 87% απάντησαν θετικά. Παρ' όλο που αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει δείγμα μιας θετικής τάσης, στην πραγματικότητα θα ήταν πολύ απίθανο μια τέτοια γενική ερώτηση να δώσει οποιοδήποτε άλλο αποτέλεσμα, εφ' όσον δεν θέτει κανένα δίλημμα στους ερωτώμενους. Μια ερώτηση που ακολουθούσε όμως για το κατά πόσον θα προτιμούσαν λύση δύο κρατών είναι ίσως πιο ενδεικτική του πώς νιώθουν οι Ελληνοκύπριοι: 74% απάντησαν αρνητικά. Πρέπει ωστόσο να τονίσουμε δύο πράγματα αναφορικά με αυτή την απάντηση: το πρώτο, ότι 24% απάντησαν ότι οι δύο πλευρές δεν μπορούν να ζήσουν μαζί και άρα το να ζήσουν ξεχωριστά θα ήταν μια καλύτερη επιλογή – αυτό είναι ένα ποσοστό που δεν είναι καθόλου αμελητέο. Επίσης τέτοιες απαντήσεις συνήθως δίδονται χωρίς μια προτεινόμενη εναλλακτική λύση, πράγμα που σημαίνει ότι ερωτώμενοι με αντίστοιχες απόψεις πιθανόν να απέρριπταν και οποιαδήποτε πρόταση συνεπαγόταν μια μορφή ομοσπονδίας και κατά συνέπεια τον διαμοιρασμό της εξουσίας και την συνύπαρξη. Τέλος ο αριθμός θα μπορούσε να ήταν σημαντικά αυξημένος σε περίπτωση που η λύση δύο κρατών ήταν επιλογή σε μια προτεινόμενη ομοσπονδιακή λύση η οποία θεωρούνταν προβληματική από τους Ελληνοκύπριους. Το δεύτερο σημείο που πρέπει να προσέξουμε είναι ότι δεν τέθηκε η επιλογή του στάτους κβο: ασφαλώς αν υπήρχε μια τέτοια επιλογή τα αποτελέσματα θα μπορούσε να ήταν διαφορετικά, αυξάνοντας τα ποσοστά όσων δεν επιθυμούν να κινηθούν προς μια ομοσπονδιακή λύση ή προς μια λύση δύο κρατών. Θα ήταν δηλαδή μια 'ασφαλής' επιλογή για αυτούς που δεν θέλουν δύο κράτη αλλά έχουν αμφιβολίες για την ομοσπονδιακή προσέγγιση.

Συνοψίζοντας είναι δύσκολο να αξιολογήσουμε την κοινή γνώμη όσον αφορά τις αντιλήψεις σχετικά με μια συνολική λύση. Γενικά φαίνεται να υπάρχει μια αλλαγή στην πολιτική σκηνή που δείχνει ότι ενώ οι Ελληνοκύπριοι φαίνονται να είναι πιο έτοιμοι να κάνουν υποχωρήσεις σε σχέση με το 2004 (νοουμένου ότι η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι θα πράξουν το ίδιο), δεν θα αποτελούσε ασφαλές συμπέρασμα ότι οποιαδήποτε πρόταση για συνολική λύση θα γινόταν αποδεκτή έστω και αν τα δύο μεγάλα κόμματα την αποδεχόντουσαν. Πολλά θα εξαρτηθούν από το περιεχόμενο της πρότασης και κατά πόσον κάποια σημαντικά θέματα, όπως η κατάργηση οποιωνδήποτε όρων περί τουρκικών εγγυήσεων, αντιμετωπίζονται με ικανοποιητικό τρόπο ή όχι. Κατά παρόμοιο τρόπο πολλά θα εξαρτηθούν και από το κατά πόσο η προτεινόμενη λύση θα παρουσιαστεί σαν απειλή από τους κύριους παίκτες, συμπεριλαμβανομένων και των θρησκευτικών ηγεσιών, της πολιτικής ελίτ και των ΜΜΕ.

2. Πόσο δεσμευμένοι είναι οι Τουρκοκύπριοι στη «συνολική» προσέγγιση;

Η τουρκοκυπριακή πολιτική ελίτ φαίνεται να υποστηρίζει τη «συνολική» προσέγγιση, αλλά σε μεγάλο βαθμό φαίνεται να συμβαίνει επειδή η εναλλακτική πρόταση για να φτάσουμε στη συνολική λύση, η προσέγγιση «βήμα προς βήμα», δεν τυχάνει σοβαρής συζήτησης και σε μερικούς κύκλους έχει απαξιωθεί εντελώς.

Οι αρνητικοί συνειρμοί για την αποσπασματική προσέγγιση που δίδεται απ' όσους ανήκουν στη δεξιά πτέρυγα του πολιτικού φάσματος, μπορεί να εξηγηθεί με αναφορά στην (πολιτική) κληρονομιά που άφησε ο πρώην τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς. Ο Ντενκτάς απέρριπτε κατηγορηματικά οποιοδήποτε εναλλακτικές ή συμπληρωματικές προσεγγίσεις σε μια συνολική λύση θεωρώντας τις ως πολιτική «σαλαμοποίησης» του κυπριακού προβλήματος, με το επιχείρημα ότι η υιοθέτηση μιας τέτοιας πολιτικής θα οδηγούσε στη σταδιακή (φέτα-φέτα) καταβρόχθιση των Τουρκοκυπρίων από τους Ελληνοκυπρίους. Σε πρόσφατη του συνέντευξη, ο ηγέτης των Τουρκοκυπρίων Ντερβίς Έρογλου, επανέφερε τον όρο της πολιτικής «σαλαμοποίησης» για να εκφράσει την αντίθεσή του στη λήψη οποιωνδήποτε μέτρων αναφορικά με το άνοιγμα της κλειστής πόλης των Βαρωσίων πριν την πλήρη διευθέτηση του κυπριακού προβλήματος.³ Δεν προκαλεί λοιπόν καμία έκπληξη το γεγονός ότι τα κόμματα της δεξιάς. Το Κόμμα Εθνικής Ενότητας (Ulusal Birlik Partisi, UBP) και το Δημοκρατικό Κόμμα – Εθνικών Δυνάμεων (Demokrat Parti-Ulusal Güçler, DP-UG), που παραδοσιακά ήταν προσκολλημένα στη σκληρή γραμμή του Ντενκτάς, συντάσσονται με αυτή τη θέση.

Είναι πιο δύσκολο να εξηγήσουμε την απόλυτη δέσμευση στην προσέγγιση συνολικής λύσης του Ρεπουβλικανικού Τουρκικού Κόμματος – Ενωμένων Δυνάμεων (Cumhuriyetçi Türk Partisi- Birleşik Güçler, CTP-BG) που είναι ο κύριος εταίρος του κυβερνώντος συνασπισμού και που παραδοσιακά τασσόταν υπέρ της επανένωσης. Σε αντίθεση με το UBP και το DP-UG, το CTP υπήρξε

θερμός υποστηρικτής των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης τη δεκαετία του 1990. Παρ' όλα αυτά στην περίοδο που προηγήθηκε του τελευταίου γύρου των διαπραγματεύσεων, υψηλά ιστάμενοι αξιωματούχοι του κόμματος, συμπεριλαμβανομένου και του υπουργού Εξωτερικών, εξέφρασαν τις ανησυχίες τους αναφορικά με μεγάλα βήματα όπως η επιστροφή της πόλης Βαρωσίων στους νόμιμους ιδιοκτήτες της, ακόμα και εάν αυτό γινόταν ταυτόχρονα με το άνοιγμα του αεροδρομίου της Τύμπου σε διεθνείς πτήσεις.

Με πιο απλά λόγια, το βασικό επιχείρημα πίσω από την εν λόγω απροθυμία είναι η πεποίθηση ότι εάν, για παράδειγμα, η πόλη των Βαρωσίων επιστραφεί στην ελληνοκυπριακή πλευρά, «η ελληνοκυπριακή πλευρά θα χάσει το ενδιαφέρον της στη συνέχιση των συνομιλιών για εξεύρεση συνολικής λύσης». Επιπλέον, πιστεύεται ότι το να γίνουν τέτοια βήματα απαιτεί σκληρές διαπραγματεύσεις, κάτι που θα αποπροσανατολίσει την προσοχή και την ενέργεια των ηγετών από τις τρέχουσες διαπραγματευτικές διαδικασίες προς εξεύρεση «συνολικής λύσης». Με άλλα λόγια, θεωρείται δεδομένο ότι η επιλογή μεταξύ της συνολικής λύσης και της βήμα προς βήμα λύσης είναι απόλυτη (ή το ένα ή το άλλο), γι αυτό και χρησιμοποιείται αυτό ως επιχείρημα εναντίον της δεύτερης προσέγγισης.

Το μόνο κόμμα που εκπροσωπείται στη βουλή και που είναι υπέρ της ιδέας εφαρμογής συγκεκριμένων μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης πριν την συνολική λύση, είναι το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (Toplumcu Demokrasi Partisi, TDP). Στο επίπεδο όμως της κοινωνίας των πολιτών, υπάρχει πολύ μεγαλύτερη στήριξη υπέρ τέτοιων εναλλακτικών προσεγγίσεων. Για παράδειγμα, η Πρωτοβουλία Αμμοχώστου, υποστηρίζει σθεναρά την επιστροφή των Βαρωσίων στους νόμιμους κατόχους της. Σε πρόσφατη δημοσκόπηση που διεξήγαγε η Πρωτοβουλία μεταξύ των Τουρκοκυπρίων, το 73% των συμμετεχόντων τάχθηκαν υπέρ της επιστροφής της πόλης στους νόμιμους κατοίκους της.⁴ Πρόσφατα, ο πρόεδρος του Εμπορικού Επιμελητηρίου καθώς και ο πρόεδρος του Βιομηχανικού Επιμελητηρίου συντάχθηκαν επίσης υπέρ αυτής της ιδέας, νοουμένου ότι οι τουρκοκυπριακή κοινότητα θα πάρει κάτι ως αντάλλαγμα.⁵

3. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα της «βήμα προς βήμα» προσέγγισης, ως εναλλακτικής στην τρέχουσα προσέγγιση του «όλα ή τίποτα»;

Η προσέγγιση «βήμα προς βήμα» είναι εξ ορισμού υποστηρικτική και δεν αντικαθιστά τη συνολική λύση. Η κύρια διαφορά είναι ότι η εν λόγω προσέγγιση επικεντρώνεται και υπογραμμίζει την ανάληψη συγκεκριμένων μέτρων προς την κατεύθυνση της λύσης χωρίς να χρειάζεται να «συμφωνηθούν όλα». Ως εκ τούτου ο στόχος της προσέγγισης αυτής δεν είναι άλλος από το να συνεισφέρει στην επίτευξη μιας τελικής συνολικής λύσης, γι αυτό και μπορεί να συντρέχει με τις υπόλοιπες προσπάθειες για μια συνολική λύση του προβλήματος.

3.1 Πρωτεύουσα επίδραση

Η κύρια δυναμική επίδραση μιας τέτοιας προσέγγισης περιστρέφεται γύρω από την ανάπτυξη ή την ενίσχυση της εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο πλευρές. Πιο συγκεκριμένα, οι όποιες θετικές εξελίξεις αναμένεται να δώσουν και στις δύο πλευρές την αίσθηση της ικανοποίησης ότι κάτι κερδήθηκε από τη διαδικασία αυτή και να ενδυναμώσει την αντίληψη ότι η συνεργασία και τα αποτελέσματα που ευνοούν και τις δύο πλευρές είναι όντως εφικτά. Στη συνέχεια, τα όποια θετικά αποτελέσματα χρησιμοποιούνται ως βάση για περαιτέρω ενίσχυση της σταδιακής προσέγγισης, με τον καθορισμό νέων στόχων. Επιπλέον, καθίσταται ξεκάθαρο το ότι η εμπιστοσύνη βασίζεται στην διαλλακτικότητα και στη μεθοδολογία του «πάρε - δώσε».

3.2 Τα πολλαπλάσια θετικά αποτελέσματα και μαθήματα από την ευρωπαϊκή ενοποίηση

Η βήμα προς βήμα προσέγγιση μπορεί να αυτοτροφοδοτείται και να ενδυναμώνεται με επιτυχημένες δράσεις που δημιουργούν πολλαπλάσια θετικά αποτελέσματα μεγαλύτερης σημασίας. Η πιο σημαντική ιστορία επιτυχίας που επιτεύχθηκε με αυτό τον τρόπο δεν είναι άλλη από εκείνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου τα πρώτα βήματα περιορίστηκαν στην συνεργασία σε ένα συγκεκριμένο πρακτικό / «λειτουργικό» τομέα, δηλ. αυτόν της παραγωγής άνθρακα και χάλυβα, μεταξύ έξι μόνο κρατών, που είχαν βιώσει την εμπειρία του πολέμου και της μεταξύ τους δυσπιστίας στο πρόσφατο παρελθόν, και την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Οι θετικές επιδράσεις αυτού του πρώτου βήματος ήταν τόσο σημαντικές που με την πάροδο του χρόνου οδήγησαν στο σημερινό πολιτικό οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τα 28 μέλη. Τα ευρωπαϊκά κράτη ήταν και συνεχίζουν να είναι πρόθυμα να παραχωρήσουν μερική πολιτική κυριαρχία σε ευρωπαϊκούς θεσμούς, ακριβώς επειδή υπάρχει σε σημαντικό βαθμό αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών, η οποία έχει αναπτυχθεί τις τελευταίες δεκαετίες μέσω μικρών βημάτων ενοποίησης, δηλαδή με την προσέγγιση «βήμα προς βήμα». Γνωρίζουμε δηλαδή ότι όσον αυξάνεται ο βαθμός επιτυχίας των μικρών βημάτων τόσο αυξάνεται και η εμπιστοσύνη και αυτό οδηγεί στη δυνατότητα να γίνουν πιο μεγάλες, τολμηρές και συνολικές συμφωνίες. Η Κύπρος μπορεί να αποτελέσει ακόμα ένα παράδειγμα επιτυχίας: το άθροισμα μικρών επιτυχιών μπορούν να δώσουν ένα μεγαλύτερο αποτέλεσμα και να συμβάλουν στην συνολική συμφωνία.

3.3 Άλλα πλεονεκτήματα της βήμα προς βήμα προσέγγισης

Εκτός από τις προαναφερόμενες κύριες θετικές επιδράσεις υπάρχουν και αρκετά άλλα ωφέληματα σε σύγκριση με τις επιλογές που εστιάζουν μόνο στην προσέγγιση του «όλα ή τίποτα».

3.3.1 Μικρότερο το ρίσκο της αποτυχίας

Το πρώτο πλεονέκτημα είναι ότι υπάρχει μικρότερος κίνδυνος αποτυχίας σε σύγκριση με την προσέγγιση του «όλα ή τίποτα». Ο λόγος είναι ότι η σταδιακή προσέγγιση εστιάζεται σε ένα θέμα κάθε φορά. Με αυτό τον τρόπο αν υπάρχει περιθώριο για πάρε-δώσε, όπως π.χ. στην περίπτωση με τον Απόστολο Ανδρέα και το Χαλά Σουλτάν Τεκκέ, τότε οι σχετικές διαπραγματεύσεις έχουν μικρότερη πιθανότητα να αποτύχουν εξ αιτίας εμποδίων ή διαφωνιών σε οποιαδήποτε άλλα άσχετα θέματα (π.χ. εγγυήσεις, διαμοιρασμό της εξουσίας, και έποικους).

Περαιτέρω οι πιθανότητες επιτυχίας αυξάνονται σημαντικά, ιδιαίτερα στα αρχικά στάδια, διότι και οι δύο πλευρές μπορούν να επιλέξουν τους τομείς που έχουν τη μεγαλύτερη δυνατότητα επιτυχίας. Και οι δύο πλευρές μπορούν να διαλέξουν λιγότερο επιρρεπή σε πολιτικές διαφωνίες θέματα, που έχουν πιο πολιτιστικό, περιβαλλοντικό και ανθρωπιστικό περιεχόμενο, επιτρέποντας έτσι και στις δύο πλευρές να είναι περισσότερο ελαστικές, χωρίς να νιώθουν ότι καταβάλλουν σημαντικό πολιτικό τίμημα. Σχετικά παραδείγματα περιλαμβάνουν την αναστήλωση των πολιτιστικών μνημείων και την επιτροπή διερεύνησης της τύχης των αγνοουμένων. Τέτοια έργα είναι λιγότερο πιθανόν να βρουν αντίσταση είτε από την πολιτική ελίτ είτε από το κοινό στις δύο πλευρές, αυξάνοντας έτσι τις πιθανότητες επιτυχίας. Επίσης γίνεται πιο εύκολο για τους ηγέτες να δεχτούν προτάσεις σχετικά με τέτοια θέματα, ακριβώς επειδή δεν έχουν βαρύ πιθανό πολιτικό κόστος. Εφ' όσον διευθετηθούν μερικά ζητήματα και δημιουργηθεί μεγαλύτερη εμπιστοσύνη, θα υπάρξει και μεγαλύτερη προθυμία για να αντιμετωπισθούν πιο ευαίσθητα πολιτικά ζητήματα.

3.3.2 Ελαχιστοποίηση του κόστους μεγαλύτερη αποτυχίας

Σε περίπτωση που κάποιο θέμα δεν οδηγείται σε θετική κατάληξη για οποιονδήποτε λόγο, το τίμημα της μη επίλυσης δεν είναι το ίδιο με το κόστος που συνεπάγεται η αποτυχία στις προσπάθειες να φτάσουμε σε συνολική λύση όπως έγινε στην περίπτωση της απόρριψης του Σχεδίου Ανάν. Η αποτυχία σε ένα μικρό θέμα δεν εξουδετερώνει τη δυνατότητα για συνολική λύση και δεν εμποδίζει τις διαπραγματεύσεις άλλου επιμέρους θέματος, σε άλλο τομέα. Δεδομένου του γεγονότος της γενικής αποτυχίας στην προσπάθεια να λύσουμε το πρόβλημα συνολικά, το τίμημα αποτυχίας σε ένα συγκεκριμένο θέμα δεν είναι τόσο μεγάλο εφ' όσον θα μπορούσε να αποδοθεί στη γενική υφιστάμενη έλλειψη εμπιστοσύνης. Με άλλα λόγια η αρνητική επίδραση δεν θα είναι πολύ μεγάλη σε σύγκριση με τη θετική επίδραση σε περίπτωση επιτυχίας, εφ' όσον θα υποδείκνυε ότι η συνεργασία είναι όντως εφικτή.

3.3.3 Ουσιαστικά τεκμήρια επιτυχίας

Τέλος, ένα πλεονέκτημα αυτής της προσέγγισης είναι το γεγονός ότι το κοινό μπορεί εύκολα να διαπιστώσει τις περιπτώσεις επιτυχίας. Σε αντίθεση με τις διαπραγματεύσεις και τις πιθανές περιπτώσεις επιτυχίας σε όλα τα μέτωπα

(όπως στην περίπτωση των προσπαθειών γενικής διευθέτησης που συνήθως πραγματοποιούνται κεκλεισμένων των θυρών, έως ότου οι δύο πλευρές είναι έτοιμες να παρουσιάσουν τη συνολική πρόταση), οι προσπάθειες βήμα προς βήμα τυγχάνουν μεγάλης δημοσιότητας ειδικά αν είναι επιτυχημένες. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι η περίπτωση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

4. Θα μπορούσε η συμφωνία του 1959-1960 να αποτελέσει χρήσιμο παράδειγμα συνολικής λύσης; (εξωτερική πρωτοβουλία με πολύ λίγη εσωτερική συνεισφορά)

Η συμφωνία του 1960 είναι παρωχημένη και ταυτίζεται με σημαντικά μειονεκτήματα καθώς επίσης και αρνητικές αντιλήψεις, σε αμφότερες τις πλευρές. Ως εκ τούτου οποιαδήποτε αναφορά στη συμφωνία του 1960 θα μπορούσε δυναμικά να «δημιουργήσει «αμυντικές στάσεις» από τη μία ή και από τις δύο πλευρές. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και στοιχεία στη συμφωνία του 1960 εκείνη που δεν θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ή να αποφευχθούν για να προωθηθεί μια πιο λειτουργική πρόταση. Όμως λεπτομέρειες σχετικά με τις νομικές πτυχές ενός προτεινόμενου συντάγματος ξεφεύγουν από το θέμα της παρούσας μελέτης.

Το τι πρέπει να επισημάνουμε σχετικά με το Σύνταγμα του 1960 είναι το πως έγινε αντιληπτό, δηλαδή ως μια «Διστακτική / Ημιτελής Δημοκρατία»,⁶ ένα «Ημι-Κράτος»⁷ και, όπως το απεκάλεσε ο πρώην πρόεδρος Γλαύκος Κληρίδης, ένα «ανεπιθύμητο παιδί». Αυτές οι αντιλήψεις που σε μεγάλο βαθμό συμερίζονταν και οι Τουρκοκύπριοι, παραμένουν εν ισχύει για δεκαετίες, κυρίως επειδή επικρατεί η αντίληψη ότι το Σύνταγμα ήταν «δοτό» ή ότι είχε «επιβληθεί» από τις ξένες δυνάμεις και πιο συγκεκριμένα από το Ηνωμένο Βασίλειο (ΗΒ) και τις ΗΠΑ. Με τον ίδιο τρόπο το «Σχέδιο Ανάν» θεωρήθηκε από τους Ελληνοκυπρίους σαν ένα αγγλοαμερικανικό κατασκεύασμα που θα επιβαλλόταν στους Κύπριους. Με ανάλογο τρόπο οι κύκλοι της δεξιάς στην τουρκοκυπριακή κοινότητα στιγματίσαν το σχέδιο των Ηνωμένων Εθνών σαν ένα ιμπεριαλιστικό σχέδιο γεμάτο «παγίδες».

Κατά συνέπεια εκείνο που πρέπει να μάθουμε από το μοντέλο του 1959-1960 και το Σχέδιο Ανάν είναι ότι οποιαδήποτε προτεινόμενη λύση δεν πρέπει να ειπωθεί σαν μια λύση που επιβάλλεται απ' έξω, αλλά σαν λύση που έχει αναπτυχθεί από τους ίδιους τους Κυπρίους. Οποιαδήποτε επιβολή ή οτιδήποτε γίνεται αντιληπτό σαν επιβολή, έχει μεγάλη πιθανότητα να απορριφθεί από τη μια ή και τις δύο κοινότητες. Αξίζει να σημειωθεί ότι, όπως τονίζεται στο Κοινό Ανακοινωθέν, οποιαδήποτε λύση σε αυτό το στάδιο θα πρέπει να υποβληθεί σε ταυτόχρονα δημοψηφίσματα, κάτι που δεν έγινε με το Σύνταγμα του 1960.

Κατά παρόμοιο τρόπο η κοινή γνώμη αντιμετωπίζει με σκεπτικισμό οποιαδήποτε εξωτερική διαμεσολάβηση. Δεν είναι συμπτωματικό εξάλλου που το Κοινό Ανακοινωθέν, για να καθησυχάσει αυτούς τους φόβους, αποκλείει τέτοιου τύπου διαμεσολάβηση, τονίζοντας ότι «μόνο μια συμφωνία ελεύθερα συμφωνημένη από τους αρχηγούς μπορεί να τεθεί σε παράλληλα δημοψηφίσματα». Παρ' όλο που θα ήταν ευχής έργο να μην υπάρξει εξωτερική διαμεσολάβηση, εφ' όσον κάτι τέτοιο θα συνεπαγόταν ότι η συμφωνία θα θεωρείτο εξ ορισμού κυπριακό προϊόν, είναι αμφίβολο αν χωρίς εξωτερική διαμεσολάβηση θα ήταν δυνατό να φτάναμε σε συνολική λύση. Είναι ενδιαφέρον ότι ενώ οι δύο πλευρές επιχειρηματολογούν εναντίον της ξένης διαμεσολάβησης, χαιρετίζουν οποιαδήποτε ανάμειξη τρίτων

νοουμένου ότι πειστούν ότι αυτή τους ευνοεί. Αυτό αναγνωρίζεται έμμεσα από τους κύκλους λήψης αποφάσεων που συχνά ζητούν την πιο ενεργή ανάμειξη τρίτων, όπως για παράδειγμα των ΗΠΑ, του ΗΒ, και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναγνωρίζουν όμως και καλωσορίζουν μια τέτοια ανάμειξη μόνο αν στηρίζει τις δικές τους θέσεις και αν πιέζει την άλλη πλευρά να κάνει υποχωρήσεις. Δεδομένου ότι η εξωτερική παρέμβαση είναι σε κάποιο βαθμό αναπόφευκτη, στο τέλος της μέρας η επικρατούσα αντίληψη θα έπρεπε να βλέπει τους διαμεσολαβητές σαν ανεξάρτητους τρίτους που εξυπηρετούν τα συμφέροντα των Κυπρίων και όχι τα δικά τους – σε αντίθεση με την περίπτωση του 1960, όταν η αντίληψη ήταν ότι οι ξένοι μεροληπτούσαν και ήταν ανέντιμοι.

Τέλος, ένα σημαντικό μειονέκτημα του μοντέλου του 1959-1960 ήταν ότι δεν αντιμετώπισε το πρόβλημα της έλλειψης κουλτούρας συνεργασίας και επίλυσης διαφορών στα καθημερινά θέματα. Η προσέγγιση βήμα προς βήμα από την άλλη, μπορεί να δημιουργήσει «μικρο-περιπτώσεις» ή «εργαστήρια» όπου οι πρακτικές δυσκολίες στη λειτουργία των θεσμών του κράτους μπορούν να εντοπιστούν και να αντιμετωπιστούν έγκαιρα πριν προλάβουν να δηλητηριάσουν όλη την διαδικασία, ενώ τα επιτυχημένα παραδείγματα μπορούν να υιοθετηθούν και να αντιγραφούν σε άλλους τομείς.

II. Μπορεί το μοντέλο βήμα προς βήμα να εφαρμοστεί επιτυχώς στην Κύπρο;

των Νίκου Περιστιάνη και Yücel Vural

Από την εδαφική διαίρεση της Κύπρου το 1974, υπήρξε αριθμός χειρονομιών καλής θέλησης που αποτελούν παραδείγματα του αποσπασματικού μοντέλου με σκοπό την ειρήνη και την επίλυση της σύγκρουσης στο νησί. Μια χειρονομία καλής θέλησης αποτελεί βραχυπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο (προσωρινό ή μόνιμο) μέτρο, του οποίου η πρωτοβουλία και η εφαρμογή είναι πιο εύκολη και πιο απλή από τη συνολική λύση ενός περίπλοκου προβλήματος. Μια χειρονομία καλής θέλησης μπορεί να συνδέεται με τη συνολική λύση ενός προβλήματος ή μπορεί να στοχεύει στη λύση κάποιου ειδικού ζητήματος (ή ζητημάτων), που δεν σχετίζονται απευθείας με το ουσιαστικό πρόβλημα (π.χ. πρακτικά ή ανθρωπιστικά ζητήματα), αλλά μπορεί να έχει συνακόλουθα θετικά αποτελέσματα, βοηθώντας στην επίλυση του προβλήματος με έμμεσους τρόπους – όπως μέσω της ενίσχυσης της εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο αντιμαχόμενες πλευρές και κατ' επέκταση στη δημιουργία πιο πρόσφορης ατμόσφαιρας για επίλυση της σύγκρουσης μέσω των διαπραγματεύσεων.

1. Ταξινόμηση των μέτρων καλής θέλησης

Οι χειρονομίες καλής θέλησης μπορούν να ταξινομηθούν βάσει ενός αριθμού χαρακτηριστικών όπως: το ποίοι είναι οι πρωταγωνιστές της ανάληψης πρωτοβουλιών· ποίοι οι επιδιωκόμενοι στόχοι ή τα αναμενόμενα αποτελέσματα της πρωτοβουλίας· ποιο το είδος των μέτρων καλής θέλησεως που αξιοποιούνται· ο βαθμός αποδοχής / νομιμοποίησης ενός μέτρου από τις εμπλεκόμενες πλευρές· και από το συνολικό αποτέλεσμα, το οποίο μπορεί να προκύψει ανεξαρτήτως των προθέσεων της πρωτοβουλίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τους δρώντες που αναλαμβάνουν την ευθύνη για μια συγκεκριμένη πρωτοβουλία, οι χειρονομίες καλής θέλησεως θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε τρεις υποκατηγορίες βάσει του αν η πρωτοβουλία αναλήφθη εκατέρωθεν ή μονομερώς και σε συνάφεια με τις προσδοκίες των πρωταγωνιστών που λαμβάνουν μέρος (βλ. Παράρτημα 1).

Η πρώτη υποκατηγορία περιλαμβάνει *μονομερείς πρωτοβουλίες από τη μία πλευρά χωρίς να υπάρχουν προσδοκίες αμοιβαίων κινήσεων από την άλλη πλευρά*. Σε αυτή την περίπτωση η πρωτοβουλία και η επιτυχής εφαρμογή των μέτρων καλής θέλησεως δεν απαιτούν την εμφανή υποστήριξη, και/ή ανταπόδοση από την άλλη πλευρά. Αυτό συμβαίνει συχνά όταν οι προσδοκίες των δύο πλευρών διαφέρουν σημαντικά, επειδή βασίζονται σε συγκρουόμενες προοπτικές ή ορισμούς της κατάστασης. Ενώ ο αναλαμβάνων την πρωτοβουλία τείνει να δίνει έμφαση στην ανάγκη ενός μέτρου και/ή των αναμενόμενων θετικών αποτελεσμάτων, ο παραλήπτης μπορεί να είναι καχύποπτος για τον σκοπό των επιδιωκόμενων στόχων και/ή μπορεί να αμφισβητεί το πόσο ευνοϊκά θα είναι τα αναμενόμενα

αποτελέσματα. Από τα πιο πάνω συμπεραίνεται ότι τέτοιες πρωτοβουλίες από τη μία εκ των δύο πλευρών μπορεί να θεωρηθούν επικίνδυνες ή πολιτικά ριψοκίνδυνες από την άλλη πλευρά – έτσι, που η τελευταία να τείνει να αδιαφορεί τόσο για την ανάληψη όσο και για την εφαρμογή του μέτρου. Παρομοίως η νομιμότητα που αποδόθηκε στο μέτρο από την πλευρά που το πρότεινε μπορεί να είναι υψηλή, αλλά πολύ χαμηλότερη από την πλευρά του παραλήπτη.

Η δεύτερη υποκατηγορία περιλαμβάνει *μονομερείς πρωτοβουλίες από τη μία πλευρά που προσλαμβάνονται θετικά από την άλλη*. Σε αυτή την περίπτωση ο επιδιωκόμενος στόχος του μέτρου μπορεί να ποικίλλει και η πλευρά που το υποδέχεται να αμφισβητεί τα κίνητρα της πλευράς που ανέλαβε την πρωτοβουλία. Παρ' όλα αυτά, η πλευρά που υποδέχεται την πρωτοβουλία μπορεί να τηρήσει θετική στάση απέναντι στη χειρονομία καλής θέλησης της άλλης πλευράς για πολλούς λόγους – συμπεριλαμβανομένων εσωτερικών ή εξωτερικών κινήτρων, νομικών πραγματικοτήτων ή πολιτικών/ιδεολογικών δεσμεύσεων. Συνεπώς, οι δύο πλευρές τείνουν να διαμορφώσουν διαφορετικές αντιλήψεις γύρω από τη φύση ή/και την πιθανή συμβολή της πράξης καλής θέλησης. Σε τέτοιες περιπτώσεις η νομιμοποίηση είναι συνήθως πιο υψηλή στην πλευρά που παίρνει την πρωτοβουλία της πράξης καλής θέλησης

Η τρίτη υποκατηγορία περιλαμβάνει *αμοιβαίες πρωτοβουλίες, που βασίζονται στη συνεργασία και τον συντονισμό ανάμεσα στις δύο πλευρές*. Σε αυτή την περίπτωση, οι δύο πλευρές τείνουν να συμφωνήσουν στο στόχο και στα αναμενόμενα αποτελέσματα των πρωτοβουλιών. Τέτοιες πρωτοβουλίες εκτός από τις επίσημες πλευρές, βρίσκουν συνήθως υποστήριξη και από το ευρύ κοινό. Έτσι, τα συνολικά αποτελέσματα των από κοινού συμφωνηθέντων πρωτοβουλιών είναι θετικά γενικότερα και μπορούν να συμβάλουν στην εξομάλυνση των σχέσεων ανάμεσα στις εμπλεκόμενες πλευρές, όσον αφορά συγκεκριμένους τομείς ή ευρύτερα.

Στην περίπτωση της Κύπρου, οι πιο πάνω τρεις πιθανότητες αναπτύσσονται λεπτομερέστερα παρακάτω:

1.1 Μονομερή ή μονοκοινοτικά βήματα, χωρίς αρνητικές αντιδράσεις από την άλλη πλευρά.

Το καλύτερο παράδειγμα αυτής της κατηγορίας πράξεων καλής θέλησης είναι η μερική αποκατάσταση των δικαιωμάτων υπηκοότητας των Τουρκοκυπρίων από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Το σκεπτικό πίσω από αυτή την πολιτική ήταν πρωτίστως η αισθητή αναγκαιότητα από το κράτος να δράσει και/ή να φαίνεται πως δρα υπεύθυνα προς όλους τους πολίτες του. Εξ ου και η τακτική της Δημοκρατίας να παρέχει στους Τουρκοκύπριους διαβατήρια και ταυτότητες (μετά από γραπτή αίτηση), ανεξαρτήτως του αν αυτοί ήταν κάτοχοι αντίστοιχων έγγραφων από τις αρχές της «ΤΔΒΚ». Το μέτρο αυτό παρέμεινε για αρκετά χρόνια μετά την εδαφική διαίρεση του νησιού το 1974, αλλά έφτασε στο απόγειο μετά το άνοιγμα των

οδοφραγμάτων τον Απρίλη του 2003. Αν και η τουρκοκυπριακή πλευρά παρέμεινε επιφυλακτική⁸ και μη φιλική απέναντι σε αυτή την πολιτική δεν προσπάθησε δημόσια να απαγορεύσει στους Τουρκοκυπρίους να αιτούνται δικαιώματα υπηκοότητας⁹ από την Κυπριακή Δημοκρατία. Επιπρόσθετα, αυτή η πολιτική απέφερε πρακτικά οφέλη σε χιλιάδες Τουρκοκυπρίους, κατόχους ταυτότητας και/ή διαβατηρίου, που εκδίδονται από την Κυπριακή Δημοκρατία, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ελεύθερης διακίνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό το μέτρο απέδειξε ότι το μέλλον ενός κοινού κυπριακού κράτους είναι ακόμα εφικτό, γεγονός εξ ίσου σημαντικό. Παρ' όλα αυτά τα περιορισμένα δικαιώματα υπηκοότητας επέφεραν μια δυσπιστία στην τουρκοκυπριακή ελίτ, καθώς και αρνητική αντίδραση από ένα κομμάτι της ελληνοκυπριακής κοινότητας – χωρίς όμως να υπονομεύεται αυτή η πολιτική.

Ένα άλλο παράδειγμα πράξης καλής θέλησης που ανήκει σε αυτή την κατηγορία είναι η σύσταση της Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας (ΕΑΠ), από την τουρκοκυπριακή πλευρά, σε μια προσπάθεια να αντιμετωπισθεί η απόφαση του ΕΔΑΔ προς αποκατάσταση των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.¹⁰ Αν και η ελληνοκυπριακή πλευρά απέφυγε να αμφισβητήσει επισήμως τη νομιμότητα της δικαστικής απόφασης από το ΕΔΑΔ¹¹ (ότι δηλαδή οι αποφάσεις της ΕΑΠ αποτελούν αποκατάσταση της καταπάτησης των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας στη βόρεια Κύπρο), θεώρησε την απόφαση σαν μια προσπάθεια δικαιολόγησης και εμβάθυνσης της πολιτικής διαίρεσης του νησιού, εδραιώνοντας με αυτή τη διαδικασία μια μονο-κοινοτική, περιφερειακή ζώνη στη βόρεια Κύπρο. Από την άλλη η σημασία αυτής της εξέλιξης εστιάζεται στο γεγονός ότι η Τουρκία δέχτηκε πιέσεις να αποδεχθεί επισήμως τα περιουσιακά δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων και να αντιμετωπίσει τις επακόλουθες αξιώσεις με την εφαρμογή τριών διαφορετικών μηχανισμών – αποκατάσταση, ανταλλαγή και αποζημίωση. Αν και η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν πείστηκε από αυτή την εξέλιξη η απόφαση του ΕΔΑΔ άφησε να νοηθεί ότι θα μπορούσε να υπάρξει μια αποτελεσματική αποκατάσταση των δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων στον βορρά. Κατ' επέκταση, η σημασία της μεθόδου βήμα προς βήμα, ως συμπληρωματικού εργαλείου προς την κατεύθυνση μιας συνολικής λύσης της κυπριακής διένεξης κατέστη πιο εμφανής. Σε γενικές γραμμές, η ίδρυση της ΕΑΠ αποτελεί ένα βήμα προς μερική λύση των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις περιουσίες τους στο Βορρά το 1974. Ταυτόχρονα, η ΕΑΠ βοήθησε να μειωθεί η πίεση προς την Τουρκοκυπριακή πλευρά και την Τουρκία, ενισχύοντας τις απαιτήσεις τους για μια δικοινοτική διζωνική μελλοντική πολιτική διευθέτηση.

Η αναθεώρηση των τουρκοκυπριακών βιβλίων ιστορίας επί κυβερνήσεως του CTP, μεταξύ του 2004-2006, αποτελεί ένα τρίτο παράδειγμα μονομερούς πράξης καλής θέλησης, που σκοπό είχε να βοηθήσει την καλλιέργεια μιας θετικής ατμόσφαιρας, που θα συνέτεινε στην επίτευξη μιας μακροχρόνιας διακοινοτικής ειρήνης στο νησί. Οι τροποποιήσεις που έγιναν, παρείχαν τη δυνατότητα

μιας εναλλακτικής κατανόησης των ιστορικών γεγονότων που έλαβαν χώρα στο νησί, σε μια προσπάθεια να εξαλείψουν τη μονόπλευρη εθνοκεντρική και μιλιταριστική οπτική από τα βιβλία ιστορίας της Κύπρου. Οι ιστορικές αφηγήσεις στα προηγούμενα σχολικά βιβλία απεικόνιζαν τους Ελληνοκυπρίους σαν τους αιώνιους εχθρούς των Τουρκοκυπρίων. Η αφαίρεση των προσβλητικών αφηγήσεων ήταν μια πολιτική χειρονομία καλής θέλησης προς την κατεύθυνση της ειρήνης, της συμφιλίωσης και της επανένωσης του νησιού. Η ελληνοκυπριακή πλευρά ωστόσο, απέτυχε να προβεί σε παρόμοιες αλλαγές, πράγμα που συνέβαλε στην επαναφορά της παλαιότερης πολιτικής στο βορρά, και στην επιστροφή σε έναν συντηρητικό τρόπο διδασκαλίας της ιστορίας.

1.2 Μονομερή (μονο-κοινοτικά) βήματα, με θετική αντίδραση από την άλλη πλευρά

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της κατηγορίας πράξεων καλής θέλησης είναι το άνοιγμα του οδοφράγματος του Λήδρα Πάλλας στην Πράσινη Γραμμή, από την τουρκοκυπριακή πλευρά, τον Απρίλη του 2003. Η ελληνοκυπριακή πλευρά αντέδρασε θετικά παίρνοντας τα απαραίτητα μέτρα τα οποία επέτρεψαν τη μαζική διέλευση μεταξύ των δύο πλευρών. Στη συνέχεια, άνοιξαν νέα σημεία διέλευσης, με την ελάχιστη συνεργασία των δύο πλευρών.

Σε γενικό επίπεδο, όμως, τα μέτρα αυτά στερούνταν δικοινοτικής φιλοσοφίας, και αυτό οδήγησε σε αντικρουόμενες προσεγγίσεις σχετικά με το καθεστώς της διέλευσης. Η ελληνοκυπριακή πλευρά θεώρησε ότι η διέλευση γινόταν ανάμεσα στις περιοχές που τελούν υπό τον έλεγχο του νόμιμου κράτους και τις περιοχές που ελέγχονται από τον παράνομο τουρκικό στρατό. Από την άλλη η τουρκοκυπριακή πλευρά είδε τις διελεύσεις ως θέμα μετακίνησης ατόμων μεταξύ δύο διαφορετικών κρατών. Αν και η διακίνηση πολιτών συνέτεινε στην εξομάλυνση των καθημερινών σχέσεων μεταξύ μελών των δύο κοινοτήτων, δεν μείωσε τις πολιτικές εντάσεις και τη στρατιωτική αντιπαράθεση μεταξύ των δύο πλευρών.

1.3 Από κοινού δικοινοτικές πρωτοβουλίες που υποστηρίζονται επίσημα και από τις δύο πλευρές

Το χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της κατηγορίας είναι η σύσταση της Επιτροπής Αγνοουμένων Προσώπων το 1981, με τον ανθρωπιστικό σκοπό «να επιστραφούν τα λείψανα των αγνοουμένων στις οικογένειες τους, έτσι που να γίνει μια κανονική ταφή και να κλείσει μια μακρά περίοδος αγωνίας και αβεβαιότητας».¹² Αν και διευθετήθηκε «ένας αριθμός διακοινοτικών συναντήσεων για το πρόβλημα των αγνοουμένων», οι δύο πλευρές δεν κατάφεραν να πετύχουν «σημαντική πρόοδο».¹³ Η θετική εξέλιξη σε αυτό το θέμα προέκυψε όταν η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ενέκρινε διάφορα ψηφίσματα, μεταξύ του 1977 και του 1981, ενθαρρύνοντας τις δύο πλευρές να προβούν στη σύσταση της Επιτροπής Αγνοουμένων. Οι δραστηριότητες που ανέλαβε η Επιτροπή Αγνοουμένων θα

μπορούσαν ενδεχομένως να αποκαλύψουν άγνωστες ή κρυφές πτυχές που συνδέονταν με τα τραγικά γεγονότα στην Κύπρο τόσο με τις δικαιοδικές ταραχές του 1963-’64, όσο και με την τουρκική εισβολή του 1974.

Ένα δεύτερο παράδειγμα είναι το Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας που ξεκίνησε το 1979 από τους δημάρχους των δύο πλευρών, υπό τον συντονισμό του Προγράμματος Αναπτύξεως των ΗΕ (UNDP). Στόχος της πρωτοβουλίας αυτής ήταν «η βελτίωση του υφιστάμενου και του μελλοντικού χώρου διαβίωσης, καθώς και των συνθηκών διαβίωσης όλων των κατοίκων της Λευκωσίας».¹⁴ Το έργο υλοποιήθηκε και εφαρμόστηκε με επιτυχία κι έτυχε μεγάλης αποδοχής και από τις δύο πλευρές, πράγμα που δημιούργησε ένα βαθμό αλληλεξάρτησης στην μοιρασμένη πόλη. Το σχέδιο προνοεί για την μελλοντική συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών προς την κατεύθυνση ενοποίησης των δημοσίων υπηρεσιών της πόλης.

Η «προσωρινή διευθέτηση» που υπογράφηκε από τους ποδοσφαιρικούς συλλόγους των δύο πλευρών (ΚΟΠ και CTFA), αποτελεί ένα τρίτο παράδειγμα δικαιοδικής πρωτοβουλίας. Μέσω της διευθέτησης αυτής, οι δύο νομικές αρχές που αντιπροσωπεύουν το ποδόσφαιρο στην Κύπρο συμφώνησαν σε μια σειρά κανόνων για να ξεπεραστούν διάφορες πρακτικές δυσκολίες που δημιουργήθηκαν με την εδαφική διαίρεση το 1974. Η προσωρινή διευθέτηση, βρήκε ανταπόκριση από την κοινή γνώμη και στις δύο πλευρές. Αυτή η δικαιοδική πρωτοβουλία μπορεί να θεωρηθεί μοναδική, με την έννοια ότι οι βασικοί κανόνες επιβεβαιώνουν τόσο τη δικαιοδική συνταγματική τάξη του 1960, αλλά και προδιαγράφουν τη μελλοντική ομοσπονδιακή σχέση μεταξύ των δύο πλευρών σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό τομέα. Αυτή η βασική φιλοσοφία έχει διαφοροποιήσει εντελώς την πρωτοβουλία αυτή από όλες τις άλλες μονοκοινοτικές και δικαιοδικές πρωτοβουλίες.

2. Κάτω από ποιες προϋποθέσεις μπορεί το αποσπασματικό μοντέλο να συμβάλει στην επίτευξη [συνολικής] λύσης του κυπριακού προβλήματος;

Αν και τα παραδείγματα που αναλύσαμε παραπάνω ήταν σχετικά επιτυχημένα ως προς την επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου η συμβολή τους στη συνολική λύση υπήρξε περιορισμένη. Μια προσεκτική ανάλυση της φιλοσοφίας και των γενικών αποτελεσμάτων των διαφόρων χειρονομιών καλής θέλησης βοηθούν στον προσδιορισμό μιας σειράς από δυνητικά περιοριστικούς παράγοντες σε αυτόν τον τομέα:

2.1 Ο πρώτος περιοριστικός παράγοντας είναι οι ψεύτικες προσδοκίες που προωθούνται από μια μερίδα κυβερνητικών και μη κυβερνητικών κύκλων:

Ότι δηλαδή οι δύο πλευρές πλησιάζουν στην επίτευξη συνολικής λύσης. Όταν αυτό δεν υλοποιείται οι δύο πλευρές τείνουν να υποβαθμίζουν αναδρομικά την πιθανή συμβολή των χειρονομιών καλής θέλησης σε μια συνολική λύση. Την ίδια στιγμή η υπερβολική έμφαση που δίνεται στην

ανάγκη να προχωρήσουμε άμεσα σε μια συνολική λύση, τη στιγμή που δεν υπάρχει σαφές συμφωνημένο ομοσπονδιακό μοντέλο, ούτε και η απαραίτητη ψυχολογική ετοιμότητα για να κινηθούμε προς ένα συμβιβασμό, οδηγεί σε ένα ιδεολογικό δόγμα που εμποδίζει οποιαδήποτε δημιουργική συνεισφορά στη λύση. Κι έτσι καταλήγουμε σε ένα παράδοξο: οι δύο πλευρές ενώ φραστικά υποστηρίζουν τον ριζικό μετασχηματισμό του στάτους κβο, κάτι το οποίο απαιτεί ευρεία δέσμευση και μαζική κινητοποίηση, στην πράξη αποτυγχάνουν να αποδεχθούν μέτρα καλής θέλησης προς επίτευξη έστω και ενός μικρού βήματος σε αυτή την κατεύθυνση! Η παραδοχή και από τις δύο πλευρές της σημασίας των μικρών βημάτων που θα προηγηθούν της συνολικής λύσης, αποτελεί απαραίτητη ψυχολογική κίνηση και ένα ζωτικής σημασίας πολιτικό μηχανισμό για την επίτευξη μιας συνολικής διευθέτησης.

- 2.2 Μια δεύτερη δυσκολία προκύπτει από τις πολιτικές στρατηγικές των δύο πλευρών όσον αφορά τη διένεξη στην Κύπρο. Παρ' όλο που οι δύο ηγεσίες έχουν συμφωνήσει πολλές φορές τις παραμέτρους μιας συνολικής λύσης η έλλειψη κοινής φιλοσοφίας στο τι θα έπρεπε να επιτύχει μια τέτοια λύση συνιστά ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια στην εφαρμογή της αποσπασματικής προσέγγισης ως επικουρικής στη συνολική λύση. Συνεπώς, παρά την επίσημη θέση για ετοιμότητα να προχωρήσει σε συμφωνημένη λύση, η τουρκοκυπριακή πλευρά (και η Άγκυρα) μέσα από την έντονη υπογράμμιση της σημασίας των «πραγματικοτήτων», δίνει την εντύπωση ότι συνεχώς προσπαθεί να αποδείξουν ότι ένας συμφωνημένος διακανονισμός δεν είναι εφικτός, και έτσι η διχοτόμηση αποτελεί την ντε φάκτο λύση. Η πολιτική αυτή έχει ενισχυθεί και από τη μακροχρόνια θέση της Άγκυρας ότι η κυπριακή διένεξη είναι (αποκλειστικά) ένα πρόβλημα ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους. Αυτός ο προσανατολισμός υπέρ του στάτους-κβο δικαιολογεί τον σκεπτικισμό των Ελληνοκυπρίων και την αδράνεια τους στην αναζήτηση λύσης. Σε κάθε περίπτωση η ελληνοκυπριακή πλευρά φαίνεται να είναι ικανοποιημένη από τη διεθνή αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Ενώ αναγνωρίζουν ότι προς το παρόν δεν έχουν την δύναμη να ωθήσουν τη λύση προς την επιθυμητή γι' αυτούς κατεύθυνση, προτιμούν να περιμένουν μέχρι να κινητοποιήσουν ισχυρή διεθνή πολιτική υποστήριξη ενάντια της Τουρκίας. *Το αποτέλεσμα είναι ένας φαύλος κύκλος ο οποίος χρειάζεται να σπάσει μέσω μονοκοινοτικών ή δικαιοκοινοτικών πρωτοβουλιών που θα στοχεύουν στο μετασχηματισμό του στάτους κβο σε ένα νέο ομοσπονδιακό συνταγματικό. Η Τουρκία και η Ελλάδα θα μπορούσαν να υποστηρίξουν αυτή τη διαδικασία μέσω των δικών τους χειρονομιών καλής θέλησης.*

- 2.3 Η τρίτη δυσκολία πηγάζει από την ερμηνεία που δίνει η κάθε πλευρά στις αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας. Η τουρκοκυπριακή πλευρά και η

Τουρκία δεν φαίνεται να αποδέχονται το γεγονός ότι η διεθνής κοινότητα συνεχώς απορρίπτει τον διαχωρισμό και τη λύση δύο κρατών. Στην πραγματικότητα, οποιαδήποτε χειρονομία καλής θέλησης από την Τουρκία και την τουρκοκυπριακή πλευρά πρέπει να θέτει ως βάση τη διεθνή αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας και να αποφεύγεται έτσι το αίτημα για ξεχωριστή κρατική οντότητα. Από την άλλη η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν παίρνει επαρκώς υπ' όψη την πρόθεση της διεθνούς κοινότητας να ομαλοποιήσει τις σχέσεις του έξω κόσμου με την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Ως εκ τούτου κάθε χειρονομία καλής θέλησης από την ελληνοκυπριακή πλευρά θα πρέπει να στηρίζεται στην αποδοχή της τουρκοκυπριακής πλευράς ως ενός ισότιμου συνταγματικού παίκτη, αποφεύγοντας το αίτημα περί πλειοψηφικού κράτους.

- 2.4 Ο τέταρτος περιοριστικός παράγοντας είναι η έλλειψη μιας κοινής φιλοσοφίας ως προς τη μέθοδο του μετασχηματισμού του στάτους κβο σε μια ομοσπονδιακή διευθέτηση. Η τουρκοκυπριακή πλευρά και η Τουρκία πρέπει να αποδεχθούν το γεγονός ότι η συνταγματική τάξη του 1960 πρέπει να μετατραπεί σε ένα ομοσπονδιακό σύστημα και η ελληνοκυπριακή πλευρά θα πρέπει να αποδεχθεί το γεγονός ότι αυτή η μετατροπή απαιτεί την αποτελεσματική συμμετοχή και των δύο κοινοτήτων μέσω της θεσμικής συνεργασίας των δύο ηγετών.

III. Αντιλήψεις των κυπριακών πολιτικών ελίτ για την αποσπασματική προσέγγιση ως ένα συμπληρωματικό εργαλείο προς μια συνολική λύση

των Yücel Vural και Νίκου Περιστιάνη

Κατά την περίοδο του Μαΐου – Ιουνίου 2014 έγιναν επαφές και συνεντεύξεις με αριθμό διαμορφωτών πολιτικής γνώμης, συνδεδεμένων με πολιτικά κόμματα, οργανισμούς της κοινωνίας των πολιτών και δημόσια ιδρύματα, τόσο στην Ελληνοκυπριακή όσο και στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα, προκειμένου να εξακριβωθούν οι κύριες στάσεις τους όσον αφορά το αποσπασματικό μοντέλο ως εργαλείο για την προετοιμασία του εδάφους για την επίτευξη συνολικής λύσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις, το βασικό μοντέλο αποκόμισης των απόψεων των συνομιλητών ήταν η δια ζώσης συνέντευξη, η οποία και ηχογραφείτο. Επιπλέον, όπου κρινόταν αναγκαίο, οι συνομιλητές ξεκαθάρισαν και επικύρωσαν τα επιχειρήματά τους μέσα από γραπτές απαντήσεις προς τους ερευνητές.¹⁵ Τα ερευνητικά δεδομένα εμπλουτίστηκαν περαιτέρω μέσα από ευρήματα τα οποία συλλέγηκαν από συζητήσεις που έγιναν σε ομάδες εστίασης (focus groups). Σε όλες τις περιπτώσεις, οι συνομιλητές είχαν ενημερωθεί ξεκάθαρα πως η έρευνα είχε ως στόχο την παραγωγή ενός εγγράφου πολιτικής με θέμα την πιθανότητα εφαρμογής «ενός αριθμού μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης ως συμπληρωματικών στοιχείων μιας συνολικής διευθέτησης» στην Κύπρο. Οι ερευνητές παρουσίασαν τέσσερα θέματα ως το πρώτο κύμα κινήσεων καλής θέλησης αυτού του είδους: την «αποκατάσταση των θεσμικών θρησκευτικών δικαιωμάτων», την «ομαλοποίηση των διεθνών αερομεταφορών από και προς το βόρειο τμήμα της Κύπρου», το «άνοιγμα των Βαρωσίων», και την «ενοποίηση της διοίκησης του ποδοσφαίρου στην Κύπρο».¹⁶ Από την ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας, προέκυψε το εμφανές συμπέρασμα πως οι απαντήσεις, οι αντιδράσεις και τα επιχειρήματα διαφόρων συνομιλητών ως προς την πιθανότητα εφαρμογής χειρονομιών καλής θέλησης στην Κύπρο επηρεάζονται και διαμορφώνονται από ένα συγκεκριμένο αριθμό πεποιθήσεων και υποθέσεων, οι οποίες περιγράφονται πιο κάτω:

1. Πεποιθήσεις και υποθέσεις Ελληνοκυπρίων διαμορφωτών γνώμης ως προς την εφαρμογή χειρονομιών καλής θέλησης:

Ελληνοκυπριακή Πεποίθηση 1:

- Οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι διαμορφωτές γνώμης, ειδικά αυτοί που είναι πιο κοντά στα επίσημα όργανα λήψης αποφάσεων, μοιράζονται την κοινή πεποίθηση πως οι πολιτικές / γεωστρατηγικές προϋποθέσεις δεν ήταν υποστηρικτικές ως προς τη συνολική διευθέτηση του Κυπριακού. Η πεποίθηση αυτή αιτιολογείται από την υπόθεση πως «η ασυμμετρία στην ισορροπία δυνάμεων έχει ενισχύσει την πολιτικο-στρατιωτική επιρροή της Τουρκίας στην περιοχή από το 1974». Άρα, « καθώς η

διεθνής κοινότητα έχει αποτύχει στο να αποτρέψει την Τουρκία από το να φέρει την τετελεσμένη από το 1974 κατάσταση» σε ένα τέλος, «η Τουρκία έχει αφεθεί ελεύθερη να επιβάλει τη δική της λύση με βάση το γεωστρατηγικό στάτους κβο του 1974». Βασισμένοι σε επιχειρήματα αυτού του είδους, οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι διαμορφωτές γνώμης συμπεραίνουν πως «η επιτυχία οποιονδήποτε χειρονομιών καλής θέλησης απαιτεί ένα είδος ισορροπίας δυνάμεων και την εποικοδομητική ανάμιξη της Τουρκίας στην ειρηνευτική διαδικασία».

Η πεποίθηση των Ελληνοκυπρίων διαμορφωτών γνώμης πως οι γεωστρατηγικές συνθήκες δεν είναι υποστηρικτικές για χειρονομίες καλής θέλησης και πως η Τουρκία βρισκόταν σε θέση να επιβάλει τη δική της λύση δεν λαμβάνει επαρκώς υπόψη ένα συγκεκριμένο αριθμό γεωστρατηγικών εξελίξεων από το 1974 και εντεύθεν. Ανάμεσα σε άλλα είναι αναγκαίο να τονιστούν δύο σημαντικές εξελίξεις οι οποίες αποτρέπουν την Τουρκία από το να μετατρέπει κατακτήσεις στο στρατιωτικό πεδίο σε πολιτικές κατακτήσεις: (α) οι αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίες επιβεβαίωσαν την ύπαρξη ενός και μόνο νόμιμου κράτους στο νησί, και (β) η ιδιότητα μέλους της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτές οι εξελίξεις καθιστούν δυνατή την εφαρμογή χειρονομιών καλής θέλησης με ελάχιστη πολιτικο-στρατιωτική επιρροή εκ μέρους της Τουρκίας.

Ελληνοκυπριακή πεποίθηση 2:

- Οι *Ελληνοκύπριοι* διαμορφωτές γνώμης φαίνονται να μοιράζονται την άποψη πως «η εφαρμογή χειρονομιών καλής θέλησης θα χρειαζόταν την επίδειξη θετικής θέλησης εκ μέρους της Τουρκίας ως προς την αποδοχή και την προώθηση μιας λύσης του Κυπριακού. Αυτό θα συνεπαγόταν τουλάχιστο δύο διαφορετικά, πλην συνδεδεμένα βήματα: Το πρώτο βήμα είναι για την Τουρκία να επιδείξει τη θέλησή της να χαλαρώσει τα τετελεσμένα του 1974· το δεύτερο είναι για την Τουρκία να συμφωνήσει να συμμετάσχει άμεσα στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων.

Παρ' όλο που κάποιος θα μπορούσε να είναι συγκαταβατικός ως προς τις πιο πάνω «απαιτήσεις», αυτές δεν φαίνονται ιδιαίτερα ρεαλιστικές, δεδομένου ότι η πολιτική καθοδηγείται από υλικά και ιδεατά συμφέροντα – και όχι από αρχές αμεροληψίας και δικαιοσύνης. Θα μπορούσε να επιχειρηματολογηθεί ότι τα οποιοδήποτε βήματα εκ μέρους της Τουρκίας, τα οποία θα επεδείκνυαν τη θέλησή της να συνεισφέρει στην ειρηνευτική διαδικασία, θα μπορούσαν να τεθούν σε κίνηση μέσα από συνειδητά ανταποδοτικά μέτρα (όχι κατ' ανάγκη του ίδιου εκτοπίσματος) εκ μέρους της Ελληνοκυπριακής πλευράς. Η επιμονή σε μονομερείς προσπάθειες από τον οποιοδήποτε πολιτικό παίκτη θα μπορούσε να οδηγήσει σε καταστάσεις «κότας και αυγού».

Ελληνοκυπριακή Πεποίθηση 3:

- Οι περισσότεροι Ελληνοκύπριοι διαμορφωτές γνώμης εξέφρασαν έναν κοινό φόβο όσον αφορά το αποσπασματικό μοντέλο – πως «ενδεχόμενα αδιέξοδα στη διαδικασία εφαρμογής χειρονομιών καλής θέλησης ενδεχομένως να κατέληγαν σε μια εξαιρετικά αρνητική κατάληξη, πιο συγκεκριμένα τη «νομιμοποίηση των τετελεσμένων του 1974» ή «την αναγνώριση της ΤΔΒΚ». Φαίνεται να πιστεύουν πως η ηγεσία των Τουρκοκυπρίων θα εκμεταλλευόταν τέτοια βήματα προς διατήρηση του στάτους κβο. Ο φόβος αυτός φαίνεται να είναι ευρέως διαδεδομένος, ειδικά μεταξύ αυτών που είναι ιδεολογικά εγγυτέρα στα μικρότερα πολιτικά κόμματα (τα οποία φαίνεται να υιοθετούν μια «σκληρότερη» γραμμή στα εθνικά θέματα).

Ο φόβος πως τα αδιέξοδα στην εφαρμογή χειρονομιών καλής θέλησης μπορούν να καταλήξουν στην «αναγνώριση της ΤΔΒΚ» είναι θεωρητικά σωστός, ειδικά όταν οι χειρονομίες καλής θέλησης δεν συνδέονται με ένα γενικό πλαίσιο για μια συνολική διευθέτηση.

2. Πεποιθήσεις και αντιλήψεις Τουρκοκυπρίων διαμορφωτών γνώμης ως προς την εφαρμογή χειρονομιών καλής θέλησης:

Τουρκοκυπριακή Πεποίθηση 1:

- Οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι διαμορφωτές γνώμης (εκτός των εκπροσώπων μερικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και μικρότερων φιλελεύθερων/ σοσιαλδημοκρατικών/ σοσιαλιστικών κύκλων) εξέφρασαν την επίμονη πεποίθηση πως αποσπασματικές προσπάθειες αποτελούν «χάσιμο χρόνου», ή ότι θα μπορούσαν «να προσθέσουν νέα προβλήματα στην Κυπριακή διαμάχη», τη στιγμή που «οι συνθήκες για μια συνολική διευθέτηση προσφέρονται» και συνεπώς αυτή (η συνολική διευθέτηση) πρέπει να αποτελεί την εστία όλων των προσπαθειών.

Από το 1974, οι δυο πλευρές έχουν δεσμευθεί για μια συνολική διευθέτηση με περιορισμένες προσπάθειες να επιλύσουν συγκεκριμένες πτυχές της διαμάχης: τέτοιες δεσμεύσεις δεν έχουν παράξει οποιαδήποτε σημαντική συνεισφορά ως προς τη λύση του Κυπριακού. Αντίστροφα, οι διάφορες χειρονομίες καλής θέλησης οι οποίες έχουν ήδη εφαρμοσθεί (είτε μονομερώς είτε με συνεργασία των δύο πλευρών) έχουν συνεισφέρει ουσιαστικά προς τη βελτίωση της σχέσης μεταξύ των δύο κοινοτήτων, προσφέροντας μια καλύτερη βάση για μια μελλοντική συνολική διευθέτηση.

Τουρκοκυπριακή Πεποίθηση 2:

- Μια ομάδα Τουρκοκυπρίων διαμορφωτών γνώμης εξέφρασε το φόβο πως η εφαρμογή του αποσπασματικού μοντέλου θα εξασθενούσε την

- τουρκοκυπριακή θέση στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων καθώς θα δημιουργούσε πίεση ως προς την αποκατάσταση της εξουσίας της «Κυπριακής Δημοκρατίας» στο βορρά. Η πεποίθηση αυτή συνδέθηκε με το φόβο της «επιστροφής στην κατάσταση προ του 1974».

Ο φόβος πως οι χειρονομίες καλής θέλησης θα οδηγούσαν σε πιέσεις προς την αποκατάσταση της εξουσίας της «Κυπριακής Δημοκρατίας» στο βορρά είναι αβάσιμος, ενόσω οι χειρονομίες δε θεωρούνται ως απομονωμένα μέτρα, αλλά σε σχέση με παράλληλες κινήσεις προς μια συνολική διευθέτηση.

Τουρκοκυπριακή Πεποίθηση 3:

- Μια ομάδα Τουρκοκυπρίων διαμορφωτών γνώμης επιχειρηματολόγησε πως η εφαρμογή αποσπασματικών μέτρων θα έσβηνε την «κυριαρχία της ΤΔΒΚ» και θα δημιουργούσε τον κίνδυνο στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων της αποθάρρυνσης της Ελληνοκυπριακής πλευράς από το να καταβάλει σοβαρές προσπάθειες προς μια συνολική διευθέτηση του Κυπριακού προβλήματος.

Το επιχείρημα πως οι χειρονομίες καλής θέλησης θα αποθάρρυναν την Ελληνοκυπριακή πλευρά από το να υποστηρίξει μια συνολική διευθέτηση δε λαμβάνει υπόψη του το επίμονο αδιέξοδο στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Η τουρκοκυπριακή πλευρά ανέκαθεν προέτασσε το επιχείρημα πως η Ελληνοκυπριακή πλευρά δεν έχει κίνητρα για να υποστηρίξει μια συνολική διευθέτηση.

IV. Ένα παράδειγμα του πως θα μπορούσε να εφαρμοσθεί με επιτυχία μια χειρονομία καλής θέλησης: Αποκαθιστώντας τις θεσμικές θρησκευτικές ελευθερίες των Νίκου Περιστιάνη και Yücel Vural

1. Το Πρόβλημα

Δύο κύρια προβλήματα που αφορούν τις θεσμικές θρησκευτικές ελευθερίες στην Κύπρο είναι εμφανή. Το πρώτο αφορά τους περιορισμούς που έχουν τεθεί από τις πολιτικές αρχές και των δύο κοινοτήτων, για τη χρήση των θρησκευτικών χώρων από μέλη της άλλης κοινότητας. Η χρήση της Μονής του Αποστόλου Ανδρέα και του Τεμένους Χαλά Σουλτάν, από Ελληνοκυπρίους και Τουρκοκυπρίους αντίστοιχα, είναι μεγίστης σημασίας εξ αιτίας του ιστορικού και του θρησκευτικού του στάτους. Η κύρια αιτία για τους οποιοδήποτε περιορισμούς είναι η *de facto* κατάσταση στην Κύπρο (ο διαχωρισμός), η οποία δίνει τη δυνατότητα στις πολιτικές αρχές σε κάθε πλευρά να προσβάλλουν τις νόμιμες απαιτήσεις και προσδοκίες της άλλης πλευράς. Τέτοιοι περιορισμοί βρίσκονται σε ισχύ από την εδαφική διαίρεση του 1974. Για παράδειγμα, οι Ελληνοκύπριοι που θέλουν να επισκεφθούν θρησκευτικούς χώρους στο βορρά είναι υποχρεωμένοι να αιτηθούν άδεια εκ των προτέρων από τις Τουρκοκυπριακές πολιτικές αρχές, προκειμένου να οργανώσουν τελετουργίες στους θρησκευτικούς τους χώρους. Παρόμοιοι περιορισμοί ισχύουν και για τους Τουρκοκυπρίους όσον αφορά τη χρήση θρησκευτικών χώρων που βρίσκονται στο νότο. Τέτοιοι περιορισμοί φαίνεται να αποτελούν απομεινάρια της προ του 2003 περιόδου, και δεν είναι συμβατοί με τις νέες πραγματικότητες επί του εδάφους.¹⁷

Το δεύτερο πρόβλημα αφορά την έλλειψη ενός κατάλληλου μοντέλου διαχείρισης των θρησκευτικών χώρων που βρίσκονται «στην άλλη πλευρά». Μετά την εδαφική διαίρεση του 1974, οι νομικές αρχές των δύο κοινοτήτων έχασαν το διοικητικό έλεγχο των θρησκευτικών χώρων που βρίσκονταν στην «άλλη πλευρά». Στην Κυπριακή Δημοκρατία, η ευθύνη για τη διαχείριση των θρησκευτικών χώρων που ανήκουν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα δόθηκε στο Τμήμα Αρχαιοτήτων. Στο βορρά, δεν υπάρχει μια μοναδική οντότητα με διοικητικό έλεγχο των θρησκευτικών χώρων οι οποίοι άνηκαν αρχικά και τύγγαναν διαχείρισης από την Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου. Αντ' αυτού, οι Τουρκοκυπριακές αρχές επέτρεψαν σε διάφορες μονάδες, άτομα και θεσμούς να χρησιμοποιήσουν με διάφορους τρόπους χριστιανικούς θρησκευτικούς χώρους που βρίσκονται στο βόρειο τμήμα της Κύπρου. Παρ' όλο που μια τεχνική επιτροπή η οποία απαρτίζεται από εκπροσώπους και των δύο πλευρών έχει αναλάβει την ευθύνη ως προς την επείγουσα ανασύλωση μερικών θρησκευτικών χώρων, η περιορισμένη της δικαιοδοσία δεν μπόρεσε να σταματήσει την παραβίαση θεσμικών θρησκευτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών.

2. Η σημασία του θέματος

Ιστορικά, οι κυριαρχούσες ιδεολογικές αξίες και πολιτικές πρακτικές στην Κύπρο βοήθησαν στην ενθάρρυνση μιας παράδοσης κοινοτικής αυτονομίας σε αρκετούς τομείς της κοινωνικής ζωής, όπως στον εκπαιδευτικό και θρησκευτικό τομέα. Ως αποτέλεσμα αυτής της παράδοσης, η λειτουργία των εκπαιδευτικών και θρησκευτικών θεσμών έχει τύχει σεβασμού από τους πολιτικούς παράγοντες και των δύο κοινοτήτων, εκτός από συγκεκριμένες περιόδους πολιτικών εντάσεων.

Παρά την ύπαρξη ποικίλων και συγκρουόμενων απόψεων ως προς το επιθυμητό πολιτικό σύστημα στο νησί, υπάρχει μια αμοιβαία νομιμοποιημένη πολιτική κατανόηση πως τα θρησκευτικά δικαιώματα και ελευθερίες της «άλλης κοινότητας» είναι απαραβίαστα και πως η εξάσκηση τέτοιων δικαιωμάτων και ελευθεριών θα είναι υπό προστασία.¹⁸

Παρ' όλα αυτά, κατά τη διάρκεια των διακοινοτικών ταραχών (μεταξύ του 1963 και 1967) και κυρίως μετά την εδαφική διαίρεση του νησιού το 1974, οι θρησκευτικές θεσμικές ελευθερίες και η εξάσκηση των θρησκευτικών ελευθεριών συνάντησαν σημαντικά πρακτικά εμπόδια. Σχεδόν όλοι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι διαμορφωτές γνώμης από τους οποίους λήφθηκαν συνεντεύξεις στα πλαίσια αυτής της έρευνας, υποστήριζαν ανεπιφύλακτα την προϋπόθεση της έρευνας πως βήματα προς την αποκατάσταση των θεσμικών θρησκευτικών ελευθεριών σε όλα τα μέρη της Κύπρου είναι απαραίτητα και υψίστης σημασίας στην ειρηνευτική διαδικασία. Πέρα από τις καθημερινές τους λειτουργίες και το βαθμό της πρακτικής σημασίας για τους πιστούς, οι εκπαιδευτικοί και θρησκευτικοί θεσμοί έχουν μετατραπεί στις πιο σημαντικές και ευαίσθητες κοινοτικές δομές λόγω του ιστορικού του στάτους ως φορείς ταυτότητας και δημιουργοί πολιτισμού. Είναι γι' αυτό το λόγο που η παραβίαση και οι περιορισμοί των θρησκευτικών θεσμικών ελευθεριών μέσα από πολιτικές δράσεις/αποφάσεις/μέτρα δημιουργεί μια από τις επίμονες πηγές έλλειψης εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο πλευρές – η οποία εξασθενεί το έδαφος για μια ειρηνική λύση.

Οι θρησκευτικοί και εκπαιδευτικοί θεσμοί είναι απομονωμένοι από την ειρηνευτική διαδικασία στην Κύπρο και δυσκολεύονται να συνεισφέρουν σ' αυτή. Ως θεσμικές δομές, επηρεάζονται από την επιρροή της επικρατούσας άποψης πως η επίλυση του Κυπριακού είναι σχεδόν αδύνατη. Αυτό έχει οδηγήσει σε μια στάση αδράνειας, αποτρέποντας οποιαδήποτε θετική πρωτοβουλία ως προς την ειρηνευτική διαδικασία. Άρα, οποιοδήποτε βήμα το οποίο θα έχει ως στόχο την αποκατάσταση των θεσμικών θρησκευτικών ελευθεριών όχι μόνο θα κινητοποιούσε ιδεολογική υποστήριξη για την ειρηνευτική διαδικασία, αλλά θα μπορούσε επιπλέον να δημιουργήσει πρακτική δυναμική προς τη λύση του Κυπριακού προβλήματος.

3. Το περιεχόμενο των χειρονομιών καλής θέλησης: η αποκατάσταση των θεσμικών θρησκευτικών δικαιωμάτων

Όσον αφορά τις λειτουργίες τους και το ιστορικό τους στάτους, η Ορθόδοξη Εκκλησία και το Γραφείο του Μουφτή και τα Βακούφια είναι οι σχετικές αρχές οι οποίες θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να αποκαταστήσουν τη διοικητική και θρησκευτική τους αρχή στο νησί. Όπως καθορίζεται από το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας (Άρθρο 110, Παρ. 1 και 2), η αρχή αυτών των θεσμών είναι αναμφισβήτητη όσον αφορά τους θρησκευτικούς χώρους οι οποίοι βρίσκονταν αρχικά κάτω από τον έλεγχό τους πριν το 1974. Ως προς αυτό τον σκοπό, ένα ουσιαστικό βήμα θα μπορούσε να γίνει μέσω της αποκατάστασης των θεσμικών θρησκευτικών δικαιωμάτων όσον αφορά τη Μονή του Αποστόλου Ανδρέα και το Τέμενος Χαλά Σουλτάν¹⁹ σύμφωνα με τις ακόλουθες αρχές:

- 3.1 Όσον αφορά τη διαχείριση των πιο πάνω ιερών θρησκευτικών χώρων, οι δύο ηγέτες θα πρέπει να λάβουν τόσο από κοινού όσο και ξεχωριστά όλες τις αναγκαίες αποφάσεις ούτως ώστε να αλλάξουν το στάτους κβο και να επιτρέψουν στους σχετικούς θεσμούς να αποκαταστήσουν τη διαχειριστική τους εξουσία στη Μονή του Αποστόλου Ανδρέα και στο Τέμενος Χαλά Σουλτάν.
- 3.2 Τα κύρια κτηριακά συγκροτήματα των θρησκευτικών χώρων καθώς και οι παρακείμενοι προς αυτά χώροι θα πρέπει να τεθούν κάτω από τη διαχείριση της σχετικής κοινοτικής αρχής.
- 3.3 Όλες οι τεχνικές και διοικητικές αποφάσεις και δράσεις (που σχετίζονται με δραστηριότητες όπως η συντήρηση και η χρήση των χώρων, οι τελετουργίες, καθώς και οι επισκέψεις για θρησκευτικούς σκοπούς, εντός των αρχικών ορίων των προαναφερθέντων ιερών θρησκευτικών χώρων) θα πρέπει να λαμβάνονται και να εκτελούνται από τη σχετική αρχή, χωρίς καθόλου περιορισμούς.
- 3.4 Οι δύο ηγέτες θα πρέπει να αναλάβουν είτε από κοινού είτε χωριστά όλα τα απαραίτητα μέτρα προκειμένου να διατηρήσουν μια ειρηνική ατμόσφαιρα έξω από τους προαναφερθέντες ιερούς θρησκευτικούς χώρους.
- 3.5 Οι ακόλουθοι παράγοντες θα πρέπει να είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή των χειρονομιών καλής θέλησης που περιγράφηκαν πιο πάνω:
  - Η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου, τα Βακούφια και το Γραφείο του Μουφτή
  - Οι δύο πολιτικοί ηγέτες
  - Μια Συμβουλευτική Επιτροπή η οποία θα αποτελείται από νομικούς εκπροσώπους της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου και των Βακουφίων/του Γραφείου του Μουφτή

Ένα παράδειγμα του πως θα μπορούσε να εφαρμοσθεί μια χειρονομία καλής θέλησης:

- 3.6 Οι δύο ηγέτες θα πρέπει να ανακοινώσουν πως οποιοδήποτε θρησκευτικοί χώροι, οικοδομήματα ή περιοχές οι οποίες ανήκουν στην άλλη πλευρά, δε θα χρησιμοποιούνται από οποιοδήποτε άτομο ή αρχή για οποιοδήποτε σκοπό, χωρίς τη γραπτή εξουσιοδότηση του σχετικού θεσμού (της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου ή του Μουφτή της Κύπρου).
- 3.7 Οι δύο ηγέτες θα πρέπει να αναλάβουν από κοινού πρωτοβουλίες ως προς το να επιτρέψουν στις σχετικές αρχές (τον Μουφτή της Κύπρου και την Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου) να επισκέπτονται οποιουδήποτε θρησκευτικούς χώρους χωρίς περιορισμούς, και να αναφέρουν οποιαδήποτε διοικητική ή πολιτική παρατυπία ή κακοδιαχείριση στον Ελληνοκύπριο και Τουρκοκύπριο ηγέτη.

V. Μπορούν να ομαλοποιηθούν οι αεροπορικές μεταφορές από και προς το Αεροδρόμιο της Τύμπου (Ερτζιάν) πριν από μια συνολική διευθέτηση;

των Νίκου Περιστιάνη και Yücel Vural

1. Το πρόβλημα

Οι απευθείας διεθνείς πτήσεις από και προς το αεροδρόμιο της Τύμπου (Ερτζιάν) δεν επιτρέπονται, ως αποτέλεσμα των περιορισμών που εφαρμόζονται από την ελεγχόμενη από τους Ελληνοκυπρίους Κυπριακή Δημοκρατία.²⁰ Οι περιορισμοί αυτοί παρουσιάζονται ως μια αντίδραση στην στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας στο βόρειο μέρος της Κύπρου.²¹ Επιπλέον, σχεδόν όλες οι άλλες αεροπορικές εταιρίες (εκτός αυτών που είναι εγγεγραμμένες στην Τουρκία) αρνούνται επίμονα να πετάξουν από και προς το Αεροδρόμιο της Τύμπου (Ερτζιάν). Αντιστρόφως, η εναέρια κυκλοφορία μεταξύ του Αεροδρομίου της Τύμπου και ενός αριθμού αεροδρομίων στην Τουρκία θεωρείται από τον Διεθνή Οργανισμό Αεροπορίας (ICAO) ως σχετιζόμενα με εσωτερικές πτήσεις.²² Μια άλλη πρόσφατη παράμετρος αφορά την έμμεση σύνδεση μεταξύ του βόρειου τμήματος της Κύπρου και του εξωτερικού κόσμου μέσω ενδιάμεσων στάσεων σε αεροδρόμια στην Τουρκία, τις οποίες έχουν καθιερώσει ορισμένες αεροπορικές εταιρίες. Ως εκ τούτου, οι περιορισμοί που έχουν επιβληθεί στις αερομεταφορές μεταξύ της βόρειας Κύπρου και του εξωτερικού κόσμου έχουν παρακαμφθεί από την Τουρκία και την τουρκοκυπριακή πλευρά, χωρίς την άδεια της Κυπριακής Δημοκρατίας. Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως από τον Ιούλιο του 1974, η Τουρκία έχει διατηρήσει ένα παρόμοιο «αντίμετρο», κλείνοντας τον εναέριο της χώρο σε ελληνοκυπριακά αεροσκάφη.

Παρ' όλο που η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή πλευρά έχουν καταφέρει να βρουν έναν τρόπο να παρακάμψουν τους περιορισμούς στις διεθνείς πτήσεις από και προς το βόρειο τμήμα της Κύπρου, η ντε φάκτο κατάσταση του Αεροδρομίου Τύμπου έχει προκαλέσει δύο σημαντικά προβλήματα, τα οποία δημιουργούν τόσο πολιτικές όσο και οικονομικές προκλήσεις σε όλους τους εμπλεκόμενους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου των δύο κοινοτήτων στο νησί.

Το πρώτο πρόβλημα είναι πολιτικό, και συνίσταται στο ότι η *de facto* κατάσταση του Αεροδρομίου Τύμπου και οι προαναφερθέντες περιορισμοί και αντίμετρα συνιστούν ένα σημαντικό εμπόδιο στην ομαλοποίηση των διακοινοτικών σχέσεων. Το δεύτερο πρόβλημα είναι οικονομικό, υπό την έννοια ότι οι αερομεταφορές από και προς την Τύμπου (Ερτζιάν) μέσω στάσης σε τουρκικό αεροδρόμιο, ανεβάζει τα σχετικά ταξιδιωτικά κόστη, ενώ αεροπλάνα που απογειώνονται από την Κυπριακή Δημοκρατία με κατεύθυνση προς την Τουρκία αναγκάζονται να παρακάμψουν τον τουρκικό εναέριο χώρο, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιούν περισσότερα καύσιμα από όσα σε διαφορετική περίπτωση θα χρειαζόνταν.

2. Η σημασία του θέματος: Επιχειρήματα των πολιτικών ελίτ για την ιδέα ομαλοποίησης των αερομεταφορών από και προς το Αεροδρόμιο της Τύμπου (Ερτζιάν)

Στους Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους συνομιλητές παρουσιάστηκε μια συγκεκριμένη πρόταση, με ελάχιστες λεπτομέρειες, σχετικά με την ομαλοποίηση των διεθνών πτήσεων από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου. Η πρόταση αποτελείται από δύο στοιχεία: α) αεροπλάνα με προορισμό το Αεροδρόμιο Τύμπου (Ερτζιάν) θα δικαιούνται να χρησιμοποιήσουν το ελεγχόμενο από την Κυπριακή Δημοκρατία FIR, ενώ θα αποδέχονται πως οι διεθνείς κανόνες και πρότυπα του ICAO θα εφαρμόζονται από τις σχετικές αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας· β) η τουρκοκυπριακή κοινότητα θα δικαιούται να συνεχίσει να διοικεί το Αεροδρόμιο Τύμπου (Ερτζιάν). Οι αντιδράσεις των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων συνομιλητών σ' αυτή την πρόταση, και άλλες σχετικές απόψεις, συνοψίζονται πιο κάτω.

2.1 Αντιδράσεις Τουρκοκυπρίων συνομιλητών

Τουρκοκυπριακή αντίδραση 1:

- Εκτός από ορισμένους αριστερούς πολιτικούς ακτιβιστές, οι περισσότεροι Τουρκοκύπριοι συνομιλητές επιχειρηματολόγησαν πως οι αερομεταφορές από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου πρέπει να ομαλοποιηθούν χωρίς όρους, χωρίς να αλλάξει το παρόν στάτους κβο. Η θέση αυτή βασίζεται στο επίσημο επιχείρημα πως οι περιορισμοί στις αερομεταφορές από και προς τη βόρεια Κύπρο συνιστούν παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων, γενικά, και πιο συγκεκριμένα αποτελούν παραβίαση στο δικαίωμα της ελεύθερης διακίνησης των Τουρκοκυπρίων²³

Το πιο πάνω επιχείρημα δε λαμβάνει υπόψη το δεδομένο πως το παρόν στάτους κβο δεν είναι αποδεχτό από τον ICAO και πως οι διεθνείς νομικοί κανονισμοί δε μπορούν να διαφοροποιηθούν με μονομερείς δράσεις προς την κατεύθυνση της ομαλοποίησης των διεθνών πτήσεων από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου, χωρίς τη συναίνεση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Τουρκοκυπριακή αντίδραση 2:

- Οι αερομεταφορές από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου, μπορούν να ομαλοποιηθούν με βάση άδεια που θα χορηγηθεί από τις σχετικές αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το επιχείρημα αυτό παρεκκλίνει ριζικά από τη συμβατική τουρκοκυπριακή θέση πάνω στο θέμα και συνιστά μια θετική προσέγγιση προς τη διόρθωση μιας ανωμαλίας που αφορά της άμεσες πτήσεις από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου. Πρώτον, αναφέρεται στο δεδομένο πως οποιαδήποτε πρόσκαιρη διευθέτηση θα πρέπει να είναι συμβατή με την αρχή της μίας κυριαρχίας, η οποία ικανοποιεί

επικρατούσες προσδοκίες της ελληνοκυπριακής πλευράς. Δεύτερον, έχει τη δυνατότητα να απαλείψει εν μέρει την απομόνωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας μέσα από ζωτικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της νομικής πρόσβασης στη διεθνή κοινότητα, κάτι το οποίο ικανοποιεί επικρατούσες προσδοκίες της τουρκοκυπριακής πλευράς.

Τουρκοκυπριακή αντίδραση 3:

- Ένα επιχείρημα το οποίο συγκέντρωσε την υποστήριξη των περισσότερων δεξιών και μερικών αριστερών συνομιλητών, ήταν πως οι περιορισμοί οι οποίοι επιβλήθηκαν στις απευθείας πτήσεις από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου επιδεικνύουν την έλλειψη θέλησης της ελληνοκυπριακής πλευράς από το να είναι ενεργή στην ειρηνευτική διαδικασία και να εργαστεί προς την ειρηνική επίλυση του Κυπριακού.

Όσοι προτάσσουν αυτό το επιχείρημα οφείλουν να λάβουν υπόψη το γεγονός πως η ελληνοκυπριακή θέση σ' αυτό το θέμα δεν είναι εκδικητική, με δεδομένο πως η ελεγχόμενη από τους Ελληνοκυπρίους Κυπριακή Δημοκρατία έχει ήδη διακηρύξει πως ο στόχος αυτού του περιορισμού δεν είναι να τιμωρήσει τους Τουρκοκυπρίους, αλλά μάλλον να δημιουργήσει ένα μηχανισμό αντιμετώπισης των τετελεσμένων που έχουν επιβληθεί από το 1974.

2.2 Αντιδράσεις των Ελληνοκυπρίων συνομιλητών

Ελληνοκυπριακή αντίδραση 1:

- Υπάρχει ένα κοινό επιχείρημα που επαναλαμβάνεται από τους περισσότερους Ελληνοκυπρίους συνομιλητές, και αυτό είναι ότι το να επιτραπούν οι απευθείας πτήσεις από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου θα συνιστούσε αποδοχή των τετελεσμένων του 1974, και θα καθιστούσε παραβίαση της κυριαρχίας της Κυπριακής Δημοκρατίας.²⁴

Οι υποστηρικτές αυτού του επιχειρήματος θα πρέπει να λάβουν υπόψη και τα ακόλουθα αντεπιχειρήματα: α) ένα κατάλληλο μοντέλο εξομάλυνσης των αερομεταφορών από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου, χωρίς να εγκαταλείπεται η αρχή της μίας και μόνης κυριαρχίας· β) το σημερινό στάτους του Αεροδρομίου Τύμπου βοηθά στη διατήρηση των αποσχιστικών τάσεων στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, και γ) με δεδομένα τα τετελεσμένα εκ μέρους της Τουρκίας, τέτοιοι περιορισμοί δεν οδηγούν προς τον τερματισμό των μετά το 1974 «πραγματικοτήτων» επί του εδάφους.

Ελληνοκυπριακή αντίδραση 2:

- Ένα άλλο επιχείρημα των Ελληνοκυπρίων συνομιλητών ήταν πως το
- “Ερτζιάν” δεν μπορεί να συμπεριληφθεί στο FIR της Κυπριακής Δημοκρατίας, ούτε και η λειτουργία του να ομαλοποιηθεί, ακόμα και σε προσωρινή βάση, εν όσο παραμένει εκτός του ενεργού ελέγχου

Το επιχείρημα αυτό δε λαμβάνει υπόψη του το δεδομένο πως με τη αξιοποίηση της προτεινόμενης πρότασης, το στάτους του Αεροδρομίου Τύμπου θα μετατραπεί με βάση τις διεθνώς αποδεχτές πολιτικές και πρακτικές, με αποτέλεσμα να καταστεί συμβατό με την εξωτερική κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ελληνοκυπριακή αντίδραση 3:

- Το τρίτο επιχείρημα που εκφράστηκε από μερικούς Ελληνοκύπριους συνομιλητές ήταν πως η πρόταση της ερευνητικής ομάδας που αφορά την ομαλοποίηση των διεθνών πτήσεων από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου είναι « αδύνατο να γίνει αποδεχτή και από τις δύο πλευρές και να εφαρμοσθεί (...)» καθώς «η Τουρκία δεν αναγνωρίζει την Κυπριακή Δημοκρατία».

Η επίσημη θέση της Τουρκίας όσον αφορά το θέμα της αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι προβληματική. Παρ' όλο που η Τουρκία διατηρεί τη θέση πως η Κυπριακή Δημοκρατία δεν υπάρχει, την ίδια στιγμή επιχειρηματολογεί πως η τουρκοκυπριακή κοινότητα δεν εκπροσωπείται από τα όργανα του κυπριακού κράτους, υπογραμμίζοντας μια ανωμαλία η οποία μετέτρεψε την Κυπριακή Δημοκρατία σε μια «Ελληνοκυπριακή Διοίκηση». Πιο σημαντικά, όπως έχει καταδείξει η πρόσφατη κρίση με την ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας, η Τουρκία συχνά παρεκκλίνει από τις διακηρύξεις της προκειμένου να τονίσει το δικαίωμα της τουρκοκυπριακής κοινότητας να συμμετάσχει στην κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας.²⁵

Ελληνοκυπριακή αντίδραση 4:

- Ένας Ελληνοκύπριος συνομιλητής έκανε την ακόλουθη πρόταση: Οι απευθείας πτήσεις από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου μπορούν να επιτραπούν με δεδομένο ότι «η δικαιοδοσία της περιοχής του αεροδρομίου θα μεταφερθεί στα Ηνωμένα Έθνη ή στην Ευρωπαϊκή Ένωση».

Η πρόταση αυτή, η οποία αποκλίνει από τις συμβατικές ελληνοκυπριακές απόψεις πάνω στο θέμα, διαθέτει μεγάλες δυνατότητες ως προς την επίλυση του προβλήματος καθώς συνιστά πρόοδο πάνω σε δύο σημαντικά ζητήματα. Πρώτον, ικανοποιεί τις ελληνοκυπριακές προσδοκίες ότι οποιαδήποτε διευθέτηση δε θα ενθαρρύνει τις αποσχιστικές τάσεις στο νησί. Δεύτερο, έχει τη δυναμική να ικανοποιήσει τις τουρκοκυπριακές προσδοκίες ότι τέτοιες διευθετήσεις δε θα σημαίνουν την επαναφορά της κατάστασης του 1960 στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.

3. Το περιεχόμενο της χειρονομίας καλής θέλησης ως προς την ομαλοποίηση των διεθνών πτήσεων από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου (Ercan)

Με δεδομένη την πολιτική σημασία του θέματος αυτού για τις δύο πλευρές, οι πιο κάτω εισηγήσεις προσφέρονται σε μια προσπάθεια να ομαλοποιηθούν οι διεθνείς πτήσεις από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου. Οι εισηγήσεις λαμβάνουν υπόψη τους τα ακόλουθα δεδομένα: α) το ότι οι δύο ηγεσίες έχουν ήδη συμφωνήσει να μετατρέψουν το στάτους κβο σε ένα ομοσπονδιακό σύστημα που θα βασίζεται στη μία και μόνη κυριαρχία, με πολιτική ισότητα ανάμεσα στις δύο πλευρές· β) ότι μετά από τη λύση θα υπάρχει ένα και μόνο FIR, και ότι οι διεθνείς πτήσεις από και προς οποιοδήποτε αεροδρόμιο της Κύπρου θα είναι αρμοδιότητα της ομοσπονδιακής κυβέρνησης· γ) ότι χωρίς διακοινοτική συνεργασία πριν από μια λύση, θα είναι πολύ δύσκολο να υπερπηδηθούν τα προβλήματα που πηγάζουν από την αμοιβαία έλλειψη εμπιστοσύνης στην Κύπρο· και δ) ότι το στάτους κβο δε μπορεί να αλλάξει μέσα σε μια νύχτα, ακόμα και αν όλα τα μέρη συμφωνήσουν σ' αυτό, καθώς μια τέτοια αλλαγή απαιτεί χρόνο, κατάλληλα μοντέλα και το κατάλληλο ψυχολογικό περιβάλλον.

- 3.1 Οι δύο ηγέτες θα ανακοινώσουν ότι συμφωνούν στο να προχωρήσουν σε προσωρινές διευθετήσεις για την οργάνωση διεθνών πτήσεων από και προς το βόρειο τμήμα της Κύπρου διαμέσου του FIR της Κύπρου που είναι εγγεγραμμένο στον ICAO.
- 3.2 Ο ενεργός έλεγχος του Αεροδρομίου Τύμπου θα συνεχιστεί διαμέσου μιας ad hoc Αυτόνομης Διοίκησης Αεροδρομίου (ΑΔΑ), η οποία θα δημιουργηθεί από κοινού από την Τουρκοκυπριακή Δημοτική Διοίκηση Λευκωσίας και το Τουρκοκυπριακό Εμπορικό Επιμελητήριο.
- 3.3 Ο Ελληνοκύπριος και ο Τουρκοκύπριος ηγέτης θα διορίσουν τα μέλη μιας ad hoc Αυτόνομης Συντονιστικής Επιτροπής Αεροδρομίου (ΑΣΕΑ), η οποία θα είναι υπεύθυνη για το συντονισμό των δραστηριοτήτων της ΑΔΑ και άλλων σχετικών μονάδων. Η Επιτροπή θα έχει ως επικεφαλής της άτομο που θα διοριστεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
- 3.4 Το Αεροδρόμιο Τύμπου και όλα τα κτήρια που βρίσκονται εντός και γύρω από το αεροδρόμιο, καθώς και οι γύρω περιοχές που χρησιμοποιούνται για σκοπούς αερομεταφορών και άλλων σχετικών δραστηριοτήτων μέσα και γύρω από το αεροδρόμιο, θα τεθούν υπό τον έλεγχο της ad hoc Αυτόνομης Διοίκησης Αεροδρομίου.
- 3.5 Όλο το προσωπικό, συμπεριλαμβανομένου του τεχνικού και διοικητικού προσωπικού καθώς και του προσωπικού ασφαλείας της ad hoc Αυτόνομης Διοίκησης Αεροδρομίου, θα απαρτίζεται κυρίως από Τουρκοκύπριους. Οι εκπρόσωποι των σχετικών μονάδων της Κυπριακής Δημοκρατίας

θα λαμβάνουν μέρος τακτικά ως παρατηρητές σε όλες τις τεχνικές και διοικητικές διαδικασίες και δραστηριότητες, ενώ επίσης θα εκπροσωπούνται στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων της ad hoc Αυτόνομης Διοίκησης Αεροδρομίου.

- 3.6 Το Ευρωπαϊκό κοινοτικό κεκτημένο (acquis communautaire) θα εφαρμόζεται σε όλες τις διαδικασίες και τις δραστηριότητες που θα λαμβάνουν χώρα στο αεροδρόμιο, συμπεριλαμβανομένου της εισόδου και της εξόδου από το αεροδρόμιο. Όσον αφορά την είσοδο και την έξοδο από το αεροδρόμιο, μια τεχνική επιτροπή διορισμένη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα λαμβάνει μέρος ενεργά στην εκτέλεση όλων των καθημερινών δραστηριοτήτων.
- 3.7 Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης θα αναλάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να τηρείται μια ειρηνική ατμόσφαιρα στους χώρους που βρίσκονται πέριξ του αεροδρομίου.
- 3.8 Όταν θα καθιερωθεί η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, η ΑΔΑ και η ΑΣΕΑ θα διαλυθούν και οι εξουσίες τους θα μεταφερθούν αυτόματα στις αρμόδιες μονάδες του κεντρικού ομόσπονδου κράτους.

VI. Άμεσες χειρονομίες καλής θέλησης των Νίκου Περισιτιάνη και Yücel Vural

Λαμβάνοντας υπόψη το δεδομένο πως οι δύο ηγέτες έχουν ήδη συμφωνήσει πως το στάτους κβο στην Κύπρο δεν είναι αποδεχτό, οι πιο κάτω χειρονομίες καλής θέλησης μπορούν να ληφθούν είτε από κοινού είτε ξεχωριστά, με στόχο να μειωθούν οι αρνητικές συνέπειες της παρούσας κατάστασης και να βοηθήσουν τη διαδικασία της μετατροπής του στάτους κβο σε μια ομοσπονδιακή ένωση. Οι πιο κάτω πρωτοβουλίες καλής θέλησης θα πρέπει να αποτελούν τα πρώτα βήματα ευρύτερων κινήσεων καλής θέλησης, σε σχετικά θέματα.

1. Υπηκοότητα

- Σύμφωνα με τις σχετικές νομικές πρόνοιες/κανονισμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο Ελληνοκύπριος ηγέτης θα πρέπει να πάρει πρωτοβουλία να παρέχεται κυπριακή υπηκοότητα σε άτομα τα οποία είναι παντρεμένα με Τουρκοκύπριους πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας, δεδομένου πως αυτοί οι άνθρωποι έχουν ζήσει συνεχώς για μια περίοδο τουλάχιστον πέντε χρόνων στο βόρειο τμήμα της Κύπρου.
- Προς αυτό το στόχο, τρεις Τουρκοκύπριοι θα συμμετέχουν προσωρινά στις απαραίτητες διοικητικές διαδικασίες στα σχετικά τμήματα του Υπουργείου Εσωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, μετά από μια κοινή απόφαση των δύο ηγετών.

2. Αποστρατικοποίηση και εκτόνωση της έντασης

- Οι δύο ηγέτες θα συμφωνήσουν την αποστρατικοποίηση της περιοχής μεταξύ του οδοφράγματος του ξενοδοχείου Λήδρα Πάλας και του οδοφράγματος της Οδού Λήδρας, και θα καθιερώσουν μια «Προσωρινή Ενωμένη Αστυνομική Δύναμη» (ΠΕΑΔ), που θα παρέχει ασφάλεια και θα ελέγχει τις διελύσεις από τα οδοφράγματα αυτά, μέχρι που να βρεθεί συνολική διευθέτηση.
- Οι δυο ηγέτες θα αναλάβουν πρωτοβουλίες ούτως ώστε να διαλύσουν τα ξεχωριστά οδοφράγματα στις περιοχές της οδού Λήδρας και του Λήδρα Πάλας.
- Οι δύο ηγέτες θα συμφωνήσουν να αφαιρέσουν όλες τις σημαίες, τα σήματα και τα σύμβολα στην περιοχή που θα ελέγχεται από την ΠΕΑΔ, εκτός από τη σημαία της ΕΕ.

3. Πέρασμα από τα οδοφράγματα του Λήδρα Πάλας και της οδού Λήδρας

- Οι δύο ηγέτες θα λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για να επιτρέψουν στους πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας, ανεξαρτήτως από τον τωρινό τους τόπο διαμονής, να περνούν από τα οδοφράγματα του Λήδρα Πάλας και της Οδού Λήδρας εύκολα, χωρίς καμιά επίσημη διαδικασία εγγραφής εκτός από το συνηθισμένο έλεγχο ασφαλείας.

4. Θέμα περιουσιών

- Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης θα ανακοινώσει ένα υπόμνημα προς την αναβολή οποιονδήποτε νέων φυσικών αναπτύξεων σε περιουσίες οι οποίες εγκαταλείφθηκαν από τους Ελληνοκυπρίους νόμιμους ιδιοκτήτες τους, σε περιοχές οι οποίες υπόκεινται σε εδαφική αναπροσαρμογή στα βόρεια της Κύπρου – μέχρι που να βρεθεί συνολική λύση του Κυπριακού.
- Ο Ελληνοκύπριος ηγέτης θα ανακοινώσει πως οι αποφάσεις της Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας η οποία έχει καθιερωθεί στο βορρά είναι νόμιμα έγκυρες για τη Δημοκρατία της Κύπρου, με δεδομένο πως όλες οι νόμιμες συναλλαγές που αφορούν τις ακίνητες περιουσίες που εγκαταλείφθηκαν από τους νόμιμους ιδιοκτήτες τους διεξάγονται αποκλειστικά ανάμεσα σε Κύπριους πολίτες – μέχρι της στιγμής που θα βρεθεί μια συνολική διευθέτηση.

5. Διδασκαλία της Ιστορίας

- Οι δύο ηγέτες θα καθιερώσουν μιαν Επιτροπή η οποία θα αποτελείται από εκπαιδευτικούς, ακαδημαϊκούς, καθηγητές ιστορίας και εκπροσώπους των σχετικών οργανισμών της κοινωνίας των πολιτών, με στόχο τη διασφάλιση πως οι αφηγήσεις στα σχολικά εγχειρίδια της ιστορίας δεν προωθούν την επιθετικότητα, τη μισαλλοδοξία και την έχθρα ενάντια σε οποιαδήποτε κοινότητα στην Κύπρο.
- Ο Ελληνοκύπριος ηγέτης θα διορίσει 3 Ελληνοκύπριους και 2 Τουρκοκύπριους ως μέλη, και ο Τουρκοκύπριος ηγέτης θα διορίσει 3 Τουρκοκύπριους και 2 Ελληνοκύπριους ως μέλη αυτής της Επιτροπής.

6. Νέοι κανονισμοί βίζας για είσοδο και έξοδο μέσω του Αεροδρομίου Τύμπου / Ercan

- Ο Ελληνοκύπριος ηγέτης θα αναλάβει πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση του να επιτρέψει σε κατόχους βίζας για την Κυπριακή Δημοκρατία, οι οποίοι εισέρχονται στην Κύπρο μέσω του Αεροδρομίου Τύμπου (Ερτζιάν), να περνούν από τα οδοφράγματα και να διαμένουν

σε οποιοδήποτε σημείο της Κύπρου, στη βάση των κανονισμών βίζας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Κυπριακής Δημοκρατίας.

- Οι δύο ηγέτες θα αναλάβουν κοινές πρωτοβουλίες για να αρχίσουν να συντονίζουν τις τεχνικές δραστηριότητες του Αεροδρομίου Τύμπου άλλων σχετικών μονάδων της Κυπριακής Δημοκρατίας. Το Αεροδρόμιο Τύμπου θα συνεχίσει να διοικείται από την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Οι δύο ηγέτες θα αναλάβουν πρωτοβουλίες για να καθιερώσουν μια προσωρινή διοίκηση στο ανώτατο επίπεδο στο Αεροδρόμιο Τύμπου, με πλήρη διοικητική ευθύνη.

7. Παραχώρηση άμεσης πρόσβασης στα Βαρώσια στους νόμιμους κατοίκους τους

- Οι δύο ηγέτες, μαζί με την ΟΥΝΦΙΚΥΠ, θα αναλάβουν κοινές πρωτοβουλίες για να επιτρέψουν στους νόμιμους ιδιοκτήτες περιουσιών που βρίσκονται εντός της περίφρακτης πόλης των Βαρωσίων, να επισκέπτονται ελεύθερα τις περιουσίες τους.
- Μια νέα δίοδος θα καθιερωθεί, η οποία θα συνδέει τη Δερύνεια με την Αμμόχωστο.

8. Υποστήριξη για την ενοποίηση της διοίκησης του ποδοσφαίρου στην Κύπρο

- Οι δύο ηγέτες θα αναλάβουν από κοινού πρωτοβουλίες για να ενθαρρύνουν την ΚΟΠ και την ΤΚΟΠ να οργανώσουν ποδοσφαιρικούς αγώνες ανάμεσα σε μεικτές ομάδες από την Αμμόχωστο, την Κερύνεια, τη Λάρνακα, τη Λεμεσό, τη Λευκωσία και την Πάφο.
- Οι δύο ηγέτες θα αναλάβουν κοινές πρωτοβουλίες για να ενθαρρύνουν την ΚΟΠ και την ΤΚΟΠ να εργαστούν μαζί στη βάση της συμφωνίας την οποία έχουν υπογράψει, ούτως ώστε να επιτραπεί η συμμετοχή Τουρκοκυπρίων διαιτητών στις δραστηριότητες της ΟΥΕΦΑ και της ΦΙΦΑ, στα πλαίσια της αποστολής της ΚΟΠ.

9. Διευκόλυνση της διακίνησης ανάμεσα στις δύο πλευρές της Πράσινης Γραμμής

- Τα δύο Εμπορικά Επιμελητήρια να συνεργασθούν προκειμένου να ελαττώσουν το κόστος ασφάλειας για αυτοκίνητα που ταξιδεύουν διαμέσου της νεκρής ζώνης. Προς αυτό το σκοπό ασφαλιστικές εταιρείες μπορούν να συνεργασθούν για να επεκτείνουν την κάλυψή τους και στις δύο πλευρές, απαλείφοντας έτσι την ανάγκη για την πιο ακριβή ad hoc ασφαλιστική κάλυψη η οποία συνήθως αγοράζεται στα σημεία διέλευ-

σης. Αυτό το μέτρο θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για οδηγούς που δεν περνούν την Πράσινη Γραμμή συχνά και που αποτρέπονται από το να το κάνουν λόγω του κόστους ασφάλισης.

- Οι δικαιοδικές ασφαλιστικές καλύψεις ενδεχομένως να διευκολύνουν την αύξηση της διακίνησης καθέτως της διαχωριστικής γραμμής, και έτσι, να υπάρξει μεγαλύτερη επαφή ανάμεσα σε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους. Την ίδια στιγμή, θα αυξηθούν οι ευκαιρίες για επαγγελματικές συνεργασίες ανάμεσα σε ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές εταιρίες.

10. Υποχρεωτικές γλωσσικές δεξιότητες για τους νέους δημόσιους υπαλλήλους

- Οι δύο ηγέτες θα ανακοινώσουν πως από την 1η Ιουνίου 2015 και μετά, όλοι οι νέοι δημόσιοι υπάλληλοι για ομοσπονδιακές εργασίες θα είναι απαραίτητο να έχουν ειδικές γλωσσικές δεξιότητες· οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι οι οποίοι θα εργοδοτούνται σε συγκεκριμένες δημόσιες θέσεις θα είναι απαραίτητο να έχουν ικανή γνώση της γλώσσας της άλλης κοινότητας.
- Οι δύο ηγέτες θα αναλάβουν όλες τις αναγκαίες πρωτοβουλίες ούτως ώστε να αρχίσει να εφαρμόζεται η προαναφερθείσα πολιτική στις δύο κοινότητες.

11. Κίνητρα για τη δημιουργία δικαιοδικών κομμάτων, οργανισμών της κοινωνίας των πολιτών και ΜΚΟ

- Οι δύο ηγέτες θα παρέχουν τα αναγκαία κίνητρα σε όλα τα πολιτικά κόμματα και ΜΚΟ τα οποία θέλουν να δημιουργήσουν πολιτικές συμμαχίες ανάμεσα σε υπάρχοντα κόμματα και οργανισμούς για ειρηνικούς σκοπούς. Αρκετά παραδείγματα τέτοιων συμμαχιών της κοινωνίας των πολιτών έχουν ήδη εδραιωθεί, συμπεριλαμβανομένης της Πρωτοβουλίας για την Αμμόχωστο, τον Κυπριακό Ακαδημαϊκό Διάλογο, το Κυπριακό Ακαδημαϊκό Φόρουμ και την Πλατφόρμα Ενωμένη Κύπρος.²⁶
- Οι δύο ηγέτες θα ενθαρρύνουν το σχηματισμό νέων κομμάτων, οργανισμών της κοινωνίας των πολιτών και ΜΚΟ, οι οποίοι θα αποτελούνται εξ αρχής, από άτομα και από τις δύο κοινότητες.
- Μετά την δημιουργία τους, η Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλοι σχετικοί διεθνείς θεσμοί θα παρέχουν ειδική εκπροσώπηση στις προαναφερθείσες συμμαχίες.

Παράρτημα Ι: Τύποι μέτρων καλής θέλησης που θα εφαρμοσθούν στην Κύπρο

Τύποι	Πρακτικά παραδείγματα	Αναμενόμενες εκβάσεις	Περιγραφή των μέτρων καλής θέλησης	Νομιμοποίηση των μέτρων καλής θέλησης	Συνολικά αποτελέσματα
Μονοκοινωνικές πρωτοβουλίες χωρίς θετική αντίδραση από την άλλη πλευρά	<ul style="list-style-type: none"> Περιορισμένη αποκατάσταση των δικαιωμάτων υπηκόων της Τουρκοκυπρίων από την Ε/Κ πλευρά Εδραίωση της ΕΛΠ από την Τ/Κ πλευρά Αναθεώρηση των εγχειριδίων Κυπριακής Ιστορίας από την Τ/Κ πλευρά 	Συνήθως αλληλοσυγκρουόμενες προσδοκίες	Συνήθως συγκρουόμενες περιγραφές της πρωτοβουλίας	Συνήθως υψηλή στην πλευρά που προχωρεί στο βήμα, και χαμηλή στην άλλη πλευρά	Συνήθως περιορισμένα θετικά αποτελέσματα και αντίμετρα
Μονοκοινωνικές πρωτοβουλίες με θετική αντίδραση από την άλλη πλευρά	Ανοιγμα των οδοφραγμάτων από την Τ/Κ πλευρά	Συνήθως ποικίλες προσδοκίες	Ποικίλες περιγραφές της πρωτοβουλίας	Υψηλή στην πλευρά που προχωρεί στο βήμα και χαμηλή στην άλλη πλευρά	Περιορισμένη συνεισφορά στην ομαλοποίηση των διακοινωνικών σχέσεων και στην επαναπροσέγγιση
Δικοινωνικές πρωτοβουλίες	<ul style="list-style-type: none"> Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας Εδραίωση της Επιτροπής για τους Αγνοουμένους Ανασυνθέσεις στη Μονή του Αποστόλου Ανδρέα και στο Τέμενος Χαλά Σουλτάν Συμφωνία ανάμεσα στην ΚΟΠ και την ΤΚΟΠ 	Ανθρωπιστικές ή μη-πολιτικές	Συνήθως κοινές περιγραφές	Υψηλή και στις δύο πλευρές	Συνεισφορά προς την ομαλοποίηση των διακοινωνικών σχέσεων στον συγκεκριμένο τομέα

Παράρτημα II: Ερωτηματολόγιο

Κύριο/ Κυρία .....
00/00/2014

Λευκωσία, Κύπρος

Είμαστε μια ομάδα ερευνητών που διεξάγουν ένα ερευνητικό έργο με τον τίτλο «Μέτρα Καλής Θέλησης στην Κύπρο». Το ερευνητικό έργο εστιάζεται στην εφαρμογή ενός αποσπασματικού μοντέλου με τη μορφή συγχρονισμένων βημάτων από τις δύο πλευρές, ως ένα επιπλέον στοιχείο των διαπραγματεύσεων προς μια συνολική λύση του Κυπριακού. Το έργο συνίσταται από τέσσερα συστατικά, όπως περιγράφονται πιο κάτω:

- α. Αποκατάσταση των θρησκευτικών ελευθεριών στην Κύπρο,
- β. Ενοποίηση της διοίκησης του κυπριακού ποδοσφαίρου
- γ. Άνοιγμα των Βαρωσίων πριν από μια συνολική διευθέτηση
- δ. Ομαλοποίηση των διεθνών αερομεταφορών από και προς το βόρειο μέρος της Κύπρου, πάνω στη βάση της εγχώριας και της διεθνούς νομοθεσίας

Το έργο έχει δύο διαστάσεις. Η πρώτη διάσταση είναι ακαδημαϊκή καθώς η ερευνητική ομάδα θα προσθέσει στην παρούσα γνώση και θα ενισχύσει την κατανόηση του πώς αποσπασματικά μέτρα μπορούν να συνεισφέρουν στη συνολική λύση του Κυπριακού προβλήματος. Η δεύτερη διάσταση είναι πολιτική υπό την έννοια του ότι η ερευνητική ομάδα θα συνεισφέρει στην ειρηνευτική διαδικασία με εισηγήσεις και στις δύο πλευρές οι οποίες περιγράφονται σε τέσσερα έγγραφα πολιτικής, ένα για κάθε ένα από τα θέματα υπό μελέτη.

Αναγνωρίζεται πως παρ' όλο που οι δύο πλευρές έχουν πάντοτε δώσει έμφαση στη δέσμευσή τους για μια συνολική λύση του Κυπριακού προβλήματος, υπάρχουν σημαντικές δυσκολίες προς επίτευξη του στόχου αυτού στο κοντινό μέλλον. Πρωταρχική ανάμεσα σ' αυτές τις δυσκολίες είναι η έλλειψη προόδου προς τη συνεργασία, η οποία τείνει να βαθύνει την αμοιβαία έλλειψη εμπιστοσύνης και να εξυψώνει τους φόβους των δύο πλευρών. Από τη μία υπάρχουν έντονοι φόβοι ανάμεσα στις ελληνοκυπριακές πολιτικές ελίτ πως η τουρκοκυπριακή πλευρά έχει μια αποσχιστική τάση, που στόχο έχει να διαιρέσει την κοινή πατρίδα. Από την άλλη, υπάρχουν έντονοι φόβοι ανάμεσα στις τουρκοκυπριακές πολιτικές ελίτ πως η ελληνοκυπριακή πλευρά έχει μιαν ηγεμονική τάση, με στόχο τον έλεγχο του κοινού κράτους μέσω της περιθωριοποίησης των Τουρκοκυπρίων. Ο αρνητικός αντίκτυπος αυτών των φόβων μπορεί να περιοριστεί τόσο μέσα από ανεξάρτητες

δράσεις της κάθε πλευράς καθώς και μέσα από συγχρονισμένα βήματα τα οποία θα στηρίζονται από κοινού από τις δύο ηγεσίες. Όπως διατυπώνεται στην Κοινή Διακήρυξη των δύο ηγετών οποιοδήποτε βήμα προς επίλυση μιας συγκεκριμένης πτυχής του προβλήματος βασισμένη στη λογική των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης θα δημιουργήσει μια «θετική ατμόσφαιρα που θα διασφαλίσει ότι οι συνομιλίες θα επιτύχουν» και θα βοηθήσει να δημιουργήσει την κατάλληλη βάση για μια συνολική διευθέτηση.

Ένα τέτοιο βήμα είναι οι προσπάθειες προς την επανένωση του ποδοσφαίρου στην Κύπρο.

Η θετική στάση της τουρκοκυπριακής ηγεσίας διασφάλισε ούτως ώστε η συμφωνία ανάμεσα στην ΚΟΠ και την ΤΚΟΠ δεν ελάττωσε την εξουσία της ΤΚΟΠ ως προς τη ρύθμιση των ποδοσφαιρικών δραστηριοτήτων στο βόρειο μέρος της Κύπρου. Η θετική στάση της ελληνοκυπριακής ηγεσίας διασφάλισε ούτως ώστε η συμφωνία ανάμεσα στην ΚΟΠ και την ΤΚΟΠ δε μειώνει την εξουσία της ΚΟΠ και άρα δεν επιτρέπει καμιά παρερμηνεία ως προς τη μελλοντική ενότητα του κράτους και του λαού του.

Η συμφωνία που υπογράφηκε ανάμεσα στην ΚΟΠ και την ΤΚΟΠ υπογραμμίζει το ότι ένα μικρό βήμα μπορεί να είναι χρήσιμο προς τη λύση ενός επίμονου προβλήματος, όταν τα συγκρουόμενα μέρη έχουν τη θέληση να δεχθούν ένα πολιτικό ιδεώδες βασισμένο στην αμοιβαία κατανόηση των φόβων όλων των πλευρών. Παρόλα αυτά, είναι ακόμα αναγκαίο μελλοντικές συμφωνίες να λαμβάνουν χώρα πρώτου να στερεοποιηθεί η συνεργασία ανάμεσα στις δύο ποδοσφαιρικές ομοσπονδίες.

Λαμβάνοντας υπόψη τον πιθανό σας δημιουργικό αντίκτυπο στην ειρηνευτική διαδικασία στην Κύπρο, η ερευνητική ομάδα θα είναι ευγνώμων αν έχει την πολύτιμη συνεισφορά σας, διαμέσου των απαντήσεών σας στις πιο κάτω ερωτήσεις:

ΜΕΡΟΣ I: ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

- α) Ποιο είναι το στάτους των θρησκευτικών χώρων στις ελεγχόμενες από την Κυπριακή Δημοκρατία περιοχές, συμπεριλαμβανομένου του Τεμένους Hala Sultan; / Ποιο είναι το στάτους των θρησκευτικών χώρων στο βορρά συμπεριλαμβανομένης της Μονής του Αποστόλου Ανδρέα;
- β) Ποια είναι τα κύρια εμπόδια τα οποία εμποδίζουν την τουρκοκυπριακή πλευρά από το να αποκαταστήσει τα θεσμικά θρησκευτικά δικαιώματα – συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος της Κυπριακής Ορθόδοξης Εκκλησίας να επανακτήσει τον έλεγχο και τη χρήση των θρησκευτικών χώρων για θρησκευτικούς σκοπούς; / Ποια είναι τα κύρια εμπόδια τα οποία εμποδίζουν την ελληνοκυπριακή πλευρά από το να αποκαταστήσει τα θεσμικά θρησκευτικά δικαιώματα – συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος

του Γραφείου του Μουφτή – των Βακουφίων να επανακτήσει τον έλεγχο και τη χρήση των θρησκευτικών χώρων για θρησκευτικούς σκοπούς;

- γ) Έχει η ελληνοκυπριακή ή η τουρκοκυπριακή πλευρά οποιοδήποτε ηθικό, νομικό και/ή πολιτικό δικαίωμα να διατηρεί τον έλεγχο των θρησκευτικών χώρων, χωρίς τη συναίνεση του σχετικού θεσμού; (Ορθόδοξη Εκκλησία/ Βακούφια – Γραφείο του Μουφτή);
- δ) Δέχονται οι δύο ηγέτες την καθιέρωση μιας Συντονιστικής Επιτροπής, που θα περιλαμβάνει εκπροσώπους των θρησκευτικών αρχών και θα ξεκινήσει έναν αριθμό από μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης που αφορούν τις θρησκευτικές ελευθερίες;

ΜΕΡΟΣ II: ΑΕΡΟΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

- α) Πώς αξιολογείται το παρών στάτους του Αεροδρομίου Τύμπου/Ερτζιάν;
- β) Ποιές είναι οι βασικές αιτίες που η ελληνοκυπριακή πλευρά διατηρεί το παρών στάτους της διεθνούς κυκλοφορίας από και προς το Αεροδρόμιο Τύμπου/Ερτζιάν;
- γ) Μπορεί το Ercan να συμπεριληφθεί στο FIR Λάρνακας, με ενεργή συμμετοχή της τουρκοκυπριακής κοινότητας;
- δ) Ποιο τύπος διοικητικής/πολιτικής συμμετοχής μπορεί να διασφαλίσει η τουρκοκυπριακή κοινότητα, ως αποτέλεσμα της ομαλοποίησης της διεθνούς εναέριας κυκλοφορίας από και προς το Ερτζιάν;
- ε) Μπορεί μια προσωρινή διευθέτηση να είναι δυνατή, η οποία να ομαλοποιεί τη διεθνή εναέρια κυκλοφορία από και προς το Ερτζιάν βασισμένη στην εγχώρια νομοθεσία (κυπριακούς νόμους και κοινοτικούς νόμους) και/ή διεθνείς νόμους;

ΜΕΡΟΣ III: ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ

- α) Ποια είναι τα βασικά εμπόδια για την εφαρμογή της συμφωνίας ανάμεσα στην ΚΟΠ και την ΤΚΟΠ;
- β) Ποιανού είδους συνεργασία ανάμεσα στην ΚΟΠ και την ΤΚΟΠ πιστεύετε πως είναι απαραίτητη;
- γ) Μπορούν να αρχίσουν θεσμικές μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέψουν σε μέλη της ΤΚΟΠ να εκπροσωπούνται άμεσα από την ΚΟΠ;
- δ) Μπορούν οι υπάρχουσες προσωρινές οργανωτικές διευθετήσεις να βοηθήσουν στην ενοποίηση του κυπριακού ποδοσφαίρου πριν την ανεύρεση μιας συνολικής λύσης;
- ε) Τι άλλο είναι απαραίτητο προκειμένου να εφαρμοσθεί επιτυχώς η συμφωνία;

ΜΕΡΟΣ IV: ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΩΝ ΒΑΡΩΣΙΩΝ

- α) Πώς αξιολογείτε το παρών στάτους και το αδιέξοδο όσον αφορά τα Βαρώσια;
- β) Πώς επηρεάζει το παρών στάτους των Βαρωσίων τις προοπτικές για μια συνολική λύση;
- γ) Ποιες πιστεύετε πως είναι οι κύριες αιτίες για τις οποίες οι Τουρκοκύπριοι συντηρούν το παρών στάτους των Βαρωσίων;
- δ) Μπορούν τα Βαρώσια να συμπεριληφθούν σε ένα νέο «Δημαρχείο Ευρύτερης Αμμοχώστου», πάνω στη βάση της συνεργασίας ανάμεσα στους δύο Δημάρχους;
- ε) Ποιο μοντέλο βρίσκετε πιο κατάλληλο για το άνοιγμα των Βαρωσίων στους νόμιμους κατοίκους τους;

Μοντέλο 1. Άνοιγμα των Βαρωσίων στους νόμιμους κατοίκους τους, κάτω από τουρκοκυπριακή διοίκηση

Μοντέλο 2. Άνοιγμα των Βαρωσίων στους νόμιμους κατοίκους τους, κάτω από τη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών / Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μοντέλο 3. Άνοιγμα των Βαρωσίων στους νόμιμους κατοίκους τους, υπό ελληνοκυπριακή διοίκηση

Μοντέλο 4. Άνοιγμα των Βαρωσίων στους νόμιμους κατοίκους τους, ως μέρος ενός «Δημαρχείου Ευρύτερης Αμμοχώστου», κάτω από μια προσωρινή συμφωνία μεταξύ των δύο ηγετών

Θα εκτιμήσουμε πάρα πολύ τη βοήθειά σας μέσω των απαντήσεων στα πιο πάνω, τα οποία θα μας βοηθήσουν με την έρευνά μας και τις ενδεχόμενες προτάσεις πολιτικής.

Με φιλικούς χαιρετισμούς

Οι επικεφαλές του ερευνητικού έργου

Νίκος Περιστιάνης

Yücel Vural

Σημειώσεις

1. Levy, J. S. (1992). *Prospect theory and international relations: Theoretical applications and analytical problems*. Political Psychology, 283–310.
2. Παρόλα αυτά πρέπει να σημειωθεί πως αυτές ήταν θέσεις που διατυπώνονταν πριν διαδραματισθούν οι δραστηριότητες της Τουρκίας στην κυπριακή Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη. Προς το παρόν όλα τα πολιτικά κόμματα υποστηρίζουν την απόφαση του Προέδρου να παγοποιήσει τις συνομιλίες και δεν είναι γνωστό ποιες θα είναι οι θέσεις τους όταν θα αλλάξει το καινούργιο αυτό στάτους κβο.
3. <http://www.kktcb.org/print.aspx?id=2683> (Πρόσβαση στις 5/5/2014, στα τουρκικά).
4. <http://www.euronews.com/2014/07/18/the-ghost-town-of-cyprus-after-forty-years-of-division/> (Πρόσβαση στις 21/11/2014, στα αγγλικά).
5. http://www.kpdailynews.com/index.php/cat/35/news/1044/PageName/CYPRUS_LOCAL_NEWS (Πρόσβαση στις 21/11/2014, στα αγγλικά).
6. Xydis, S. G. (1973). *Cyprus: Reluctant Republic*, The Hague: Mouton.
7. Constantinou, M. (2006). Reasons of state and the constitutional logic of quasi-stateness: the post-colonial contradictions of Cyprus's integration in the European confederation. *Postcolonial Studies*, 9(3), 295-310.
8. Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Μεχμέτ Αλί Ταλάτ δήλωσε το 2007 πως «θα ευχόταν οι Τουρκοκύπριοι να οργάνωναν τους εαυτούς τους για να επιστρέψουν τα διαβατήρια της Κυπριακής Δημοκρατίας στους Ελληνοκύπριους». Δήλωση διαθέσιμη στο: <http://www.milliyet.com.tr/2007/01/04/dunya/dun01.html> (Πρόσβαση στις 17/2/2014, στα τουρκικά).
9. Ο Ντερβίς Έρογλου δήλωσε το 2010 πως το κόμμα του είχε ετοιμάσει μια πρόταση νόμου η οποία θα απαγόρευε τα διαβατήρια της Κυπριακής Δημοκρατίας. Δες το <http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/35/news/33504> (Πρόσβαση στις 17/2/2014, στα τουρκικά).
10. Η Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας περιγράφει το στόχο της στην επίσημη ιστοσελίδα της ως εξής: «Ο στόχος της Επιτροπής Ακίνητης Περιουσίας της Βορείου Κύπρου είναι να εδραιώσει μια ενεργή εσωτερική λύση για αξιώσεις σχετικές με εγκαταλειμμένες περιουσίες στην Τουρκική Δημοκρατία Βορείου Κύπρου (ΤΔΒΚ) μετά τις ταραχές του 1974». Δες <http://immovablepropertycommission.org/default.aspx> (Πρόσβαση στις 17/2/2014, στα αγγλικά).
11. Δες τη δήλωση του προέδρου Δημήτρη Χριστόφια, Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων, Ειδήσεις στα Αγγλικά, 28 Απριλίου 2010. Η αναφορά γίνεται από το HR-NET: http://www.hri.org/news/cyprus/cna/2010/10-04-28_1.cna.html (Πρόσβαση στις 17/2/2014, στα αγγλικά).
12. Δες την επίσημη ιστοσελίδα της Επιτροπής για τους Αγνοούμενους: <http://www.emp-cyprus.org/about-the-emp/origins/> (Πρόσβαση στις 26/2/2014, στα αγγλικά).
13. Δες την επίσημη ιστοσελίδα της Επιτροπής για τους Αγνοούμενους: <http://www.emp-cyprus.org/about-the-emp/origins/> (Πρόσβαση στις 26/2/2014, στα αγγλικά).
14. http://www.undp-pff.org/index.php?option=com_content&task=view&id=80&Itemid=140 (Πρόσβαση στις 19/2/2014, στα αγγλικά).
15. Υπήρξαν επίσης περιπτώσεις όπου οι συνομιλητές από μερικούς επίσημους κύκλους δεν εξέφρασαν τις απόψεις τους πάνω στα συγκεκριμένα θέματα άμεσα αλλά τα μέλη της ερευνητικής ομάδας συνέλεξε τα απαραίτητα δεδομένα μέσα από συνεντεύξεις με πιο χαμηλόβαθμους γραφειοκράτες.
16. Στους συνομιλητές είχε σταλεί μια επιστολή που εξηγούσε τους στόχους της έρευνας καθώς και εισαγωγικές επισημάνσεις πριν τη διεξαγωγή της δια ζώσης συνέντευξης. Για ολόκληρο το κείμενο της επιστολής δέστε το Παράρτημα Δύο.
17. Το κοινό ανακοινωθέν των δύο ηγετών της 11ης Φεβρουαρίου 2014 αποκάλυπτα αμφισβητεί και απορρίπτει το στάτους κβο.
18. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων η ερευνητική ομάδα δεν παρατήρησε καμιά εξαίρεση σ' αυτή την θεώρηση.
19. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως αυτοί οι δύο θρησκευτικοί χώροι έχουν ζωτική σημασία για τους ευρύτερους χριστιανικούς και μουσουλμανικούς πολιτισμούς, και όχι μόνο για τις δύο κοινότητες.

Σημειώσεις

20. Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει γίνει αποδεκτή από τη διεθνή κοινότητα ως η μόνη νόμιμη αρχή στο έδαφος της Κύπρου η οποία όμως δεν έχει de facto εξουσία στο βόρειο μέρος του νησιού. Για τη θέση της ΕΕ, για παράδειγμα, δες τη Συνθήκη Προσχώρησης της Κύπρου – Πρωτόκολλο 10.
21. Σύμφωνα με την επίσημη έκδοση της Κυπριακής Δημοκρατίας, «Το ‘αεροδρόμιο’ της Τύμπου (ούτω-καλούμενο ‘Ercan’ είναι ένα αεροδρόμιο που λειτουργεί παράνομα και που βρίσκεται στο κατεχόμενο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η κυπριακή κυβέρνηση, ως η μόνη αρχή ικανή να ορίζει αεροδρόμια στην Κύπρο τα οποία είναι ανοιχτά σε διεθνείς διακινήσεις δεν έχει αιτηθεί από τον Διεθνή Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) να συμπεριλάβει το ούτω-καλούμενο «Ercan» στο Περιφερειακό Σχέδιο Αεροπλοΐας. Το παράνομο αυτό «αεροδρόμιο» άρα δεν υπάρχει στα μάτια του διεθνούς νόμου και πρακτικής και η ενδεχόμενη χρήση του συνιστά παράνομη είσοδο και έξοδο από την Κυπριακή Δημοκρατία.» Δες το <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/1/6D3B1CF27246CCB8C22572510031F0C1?OpenDocument&highlight=tymbou%20airport> (Πρόσβαση στις 10/10/2014, το κείμενο είναι στα αγγλικά).
22. Talmon, S, «Air traffic with non-recognized states: the case of northern Cyprus», Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://users.ox.ac.uk/~sann2029/FCO_Paper%20by%20Dr%20Stefan%20Talmon.pdf (Πρόσβαση στις 10/10/2014, στα αγγλικά).
23. Δες τη δήλωση του Osman Ertug, (του κυβερνητικού εκπροσώπου της ΤΔΒΚ) <http://www.turkishny.com/headline-news/2-headline-news/163032-kktc-cumhurbaskanligi-sozcusu-ertug-rum-kesimi-ayak-suruyor#VF8NtRgcRMs> (Πρόσβαση στις 15/10/2014, το κείμενο είναι στα τουρκικά).
24. Αυτό το επιχείρημα είναι συμβατό με την επίσημη γραμμή της ελληνοκυπριακής πλευράς η οποία θεωρεί το Αεροδρόμιο Τύμπου (Ercan) ως ένα «αεροδρόμιο που λειτουργεί παράνομα το οποίο βρίσκεται στο κατεχόμενο τμήμα της Κυπριακής Δημοκρατίας». Δες για παράδειγμα <http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/6D3B1CF27246CCB8C22572510031F0C1OpenDocument&highlight=tymbou%20airport> (Πρόσβαση στις 15/10/2014, το κείμενο είναι στα αγγλικά).
25. Η Τουρκία εξέδωσε μια οδηγία προς ναυτιλλομένους (NAVTEX) για σεισμικές έρευνες στην κυπριακή ΑΟΖ – σε μια περιοχή η οποία δε μπορεί να συνδεθεί με την ΤΔΒΚ – από τις 20 Οκτωβρίου μέχρι τις 30 Δεκεμβρίου 2014 στη βάση μιας συνθήκης η οποία υπογράφηκε ανάμεσα στην ΤΔΒΚ και την Τουρκία υπονοώντας πως η απουσία της τουρκοκυπριακής πλευράς από την εξάσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι μια ανωμαλία.
26. Άλλες πιθανές συμμαχίες πολιτικών κομμάτων και πολιτικών οργανώσεων μπορούν να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα: η Συνομοσπονδία των ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών Συντηρητικών Κομμάτων, η Ομοσπονδία των Σοσιαλιστικών Κομμάτων της Κύπρου, η Ενωμένη Πράσινη Κίνηση της Κύπρου, η Ομοσπονδία των Κυπριακών Οργανισμών Τουρισμού, οι Ενωμένες Τοπικές Διοικήσεις και η Ομοσπονδία των Κυπρίων Φιλελευθέρων.

Αυτή η Έκθεση έχει διεκπεραιωθεί ως μέρος ενός κοινού έργου με τίτλο «Linking Intracommunal and Intercommunal Efforts Towards Promoting Elites' and Civil Society's Awareness of Contested Issues». Το έργο διεξήχθη από ερευνητές προερχόμενους από δύο ομάδες πολιτών στην Κύπρο, την Πολιτεία και την Choice. Η έρευνα έχει χρηματοδοτηθεί από το Ίδρυμα Friedrich Ebert.

ISBN 978-9963-2064-2-1

9 789963 206421 >